52004 1. / 11. / 16.
Dr. ARATHY ISTVÁN hagyatékából 1922.

IV. ÉVFOLYAM. 1. SZÁM. 1894. JANUÁR. 1.

ELŐFIZETÉSI ÁR:
Negyedévre frt 1.50. Félévre frt 3.—. Egész évre frt 6—.
Egyes szám ára 25 kr.

IRODALMI, MŰVÉSZETI,
TÁRSADALMI, KÖZGAZDASÁGI
FOLYÓIRAT.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:

VIKÁR BÉLA ÉS SÁRMAI JÓZSEF

***

TARTALOM:

Sötétség országa. Irta: **Rutilus.** — Uj korszak. Irta: **Schmidt Jenő.** — A tudósok. Regény a modern magyar társadalmi életből. Az „Élet" számára irta: **Szomory Dezső.** — Könyveim. (Költemény.) **Némethy Gézától.** — Az élet vize. **Herrmann Antaltól.** — Négy levél. Az „Élet" számára irta: **Serao Matild.** — Tizenkettő. (Költemény.) **Kőrösi Albintól.** — Vidéki muzeumok és könyvtárak. **Nonquistól.** — Lidi karácsonya. (Rajz a cigány népéletből.) Irta: **Wlislocki Henrik.** — Kommunisztikus kolonia Dél-Amerikában. Irta: **Mezőfi Vilmos.** — Boszorkánykonyha. (Szilveszteri szemle.) Irta: **Sebestyén Károly.** — Irodalom: Balbi Adorján egyetemes földrajza. **Jankó János dr.-tól.** — Beküldött könyvek. — Olvasóinkhoz. — Hirdetések.

***

Szerkesztőség: Budapest, I., Gellérthegy, 10643. Kiadóhivatal: Budapest, VI., Mozsár-utca 8. sz.

EGYETEMI KÖNYVTÁR
SZEGED.
FOLYÓIRATOK
1937/35 95

AZ „ÉLET“ MUNKATÁRSAI:

Abauji
Agai Adolf dr.
Agai Béla
Apáthy István
Asbóth Oszkár dr.
Aho János (Helsingfors)
Alexi György dr.
Ambrozovits Dezső dr.
Baksay Sándor
Bársony István
Berczik Árpád
Bleuer Samu dr.
Bodnár Zsigmond
Bodrogi Lajos
Brandes György (Kopenhága)
Bródy Sándor
Canth Minna
Capt. Nemo
Caragiale J. L. (Bukarest)
Demolins G. (Páris)
Dengi János
Diner (Dénes) József
Diósy Béla dr
Donáth Gyula dr.
Dura Máté
Endrődi Sándor
Erdélyi Pál dr.
Erdélyi Zoltán
Ete Reiner Zsigmond
Fabró Henrik dr.
Faragó Gyula dr.
Fayer Gyula dr.
Felbermann Henrik (London)
Felbermann L., Esq. (London)
Feleki Sándor
Fülöp Sándor
Gaal Jenő
Garborg Arne
Gerecze Péter dr.
Gerő Atala
Gerő Ödön (Viharos)
Gopcsa László
Greiner Lajos (Berlin)
Gripenberg Alexandra bárónő (Helsingfors)
Guttenberg Pál
György Aladár
György Endre
Hampelné-Pulszky P.
Hamvainé-Kardos Matild
Hansson Ola (Skurup)
Hanssonné Marholm Laura
Heltai Jenő
Herman Ottó
Herrmann Antal dr.
Hugonnai Vilma dr.
Ignotus
Inczédy László
Jakab Ödön
Jancsó Benedek dr.
Jankó János dr.
J. Balás Ilona
Justus
Kabos Ede
Kacziány Ödön
Kadocsa Lippich Elek dr.
Kálnoki Henrik
Kálnoki Izor
Kardos Albert dr.
Katona Lajos dr.
Király Pál
Kiss Béla
Kisteleki Ede
Kohn Dávid
Koltai Virgil dr.
Kont Gyula dr.
Kozma Andor
Kőrös Mihály
Kreisler Gyula dr.
Kúnos Ignác dr.
Lázár Béla dr.
Lenkei Henrik
Lévai Dezső
Lyka Károly
Lux K. dr.
Major J. Gyula
Makai Emil
Malomhegyi István
Maszák Hugó
Márkus József
Méri Károly
Mezőfi Vilmos
Molnár Viktor
Mórócz Jenő
Munkácsy Kálmán
Nyári Sándor dr.
Ötvös-Silberstein Adolf dr.
Palágyi Lajos
Péterfi Jenő
Pikler Gyula dr.
Pulszky Ágost
Radó Antal dr.
Rákosy Viktor
Reményi Ede (ifj.)
Róna Béla
Rudnyánszky Gyula
Rutilus
Sasvári Ármin
Schmitt Jenő
Schuchardt Hugó (Grác)
Scossa Dezső
Sebestyén Károly
Simonyi Zsigmond
Soós Antal
Szabó Endre
Szántó Kálmán dr.
Szinnyei Otmár
Szokolay Kornél
Szomaházy István
Szterényi Hugó dr.
Telekes Béla
Téglás Gábor
Timár Szaniszló
Tutsek Anna
Vajda János
Váli Béla dr.
Vámbéry Ármin
Vámbéry Rusztem
Váradi Antal
Varga Ottó
Vári Rezső dr.
Versényi György
Vértesi Gyula
özv. Veres Pálné szül. Beniczky Hermin
Wallesz Jenő
Wlislocki Henrik dr.
Zempléni Árpád
Zichy Mihály (Szt-Pétervár)
Zigány Árpád
Zilahy Ágnes
Zoltán Vilmos

Kéziratok és mindennemű a folyóirat szellemi részét illető közlemények és tudakozódások az **„ÉLET“ szerkesztőségébe,** az **előfizetések** és **hirdetések** pedig a **kiadóhivatalba** intézendők.

Az „ÉLET“ előfizetési ára:

Egész évre	6 frt.	Negyed évre	1 frt 50 kr.
Fél évre	3 „	Egyes szám ára . .	— „ 25 „

Az előfizetések legcélszerűbben **posta-utalványon,** küldhetők. Kívánatra bárkinek szivesen küldünk **mutatványszámot,** amelynek megtartása nem jár semmiféle kötelezettséggel.

Gyüjtőknek **tiz** előfizető után tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Az „ÉLET“ szerkesztősége: Budapest, I., Gellérthegy 10648. sz.
Az „ÉLET“ kiadóhivatala: Budapest, VI., Mozsár-utca 8. sz.

Dr. APÁTHY ISTVÁN
hagyatékából 1922.

SÖTÉTSÉG ORSZÁGA.

Irta: Rutilus.

Budapesten kath. nagygyülés lesz. Lesz, mert kell lenni, mert kiadták a parancsot Rómából, hogy legyenek. Ez tehát nem lep meg, tudtuk előre. Tudjuk azt is, hogy kik lesznek jelen azon a nagygyűlésen; ott lesznek azok az ismert grófok, akik t. i. épen arról ismeretesek, hogy ott szoktak lenni; ott lesz egy csomó nem mágnás ember, akit érdeke a papokhoz vagy grófokhoz köt és végre ott lesz sok sok pap, akik örömmel ragadják meg az alkalmat, hogy amíg a püspöküknek kedvébe járnak az idejövetellel, egyszersmind egy jót mulassanak ebben az istentelen, liberális, szabadkőműves, zsidó fővárosban. Utile cum dulce. Tudjuk azt is, mit fognak határozni: átok a polgári házasságra, a vallásszabadságra, a zsidók recepciójára, átok a felekezet nélküli iskolára, átok a sajtóra — szóval átok mindenre, ami szabadelvű haladást jelent. Lásd egyébként Sopron, Szabadka, Linz, Mainz stb.; két tojás nem hasonlóbb egymáshoz, mint két kath. gyűlés, tartassék bár Lyonban vagy Dorozsmán. Tudjuk azt is, hogy fölemlegetik a 9 millió katholikust, akiknek nevében beszélnek. És itt volna egy kérésünk a tisztelt gróf urakhoz és a tisztelendő pap urakhoz.

Arra kérjük Önöket, méltóztassék minket a játékból kihagyni; mert méltóztassék nekünk elhinni, hogy mi, azok a katholikusok, akik sem grófok, sem papok nem vagyunk, őszinte utálatot érzünk mindaz iránt, amiért Önök e gyűléseken lelkesednek; lelkünk mélyéből utáljuk az Önök egész katholicizmusát, mert tudjuk, hogy egyetlen törekvésük a zsarnokság, mások szabadságának elnyomása. Gondolom, elég világosan beszélünk, t. Uraim. Önök ugyan sohase fogják megérteni azt, hogy valaki csak azért tartozik egy vallásfelekezethez, mert törvény szerint *kell* valamelyikhez tartozni, de hát mégis vagyunk ilyenek elég szép számmal, a 9 millió kath.-ból valamicskét mindenesetre le kell vonni. Hát jobb lesz, ha a gróf urak beszélnek összes gazdatisztjeik és cselédjeik nevében vagy akár beszéljenek egy millió mágnás nevében, ez még mindig igazi aristidesi fóka lesz az igazmondásnak ahhoz képest, hogyha 9 millió kath. nevében beszélnek. Mert — még csak ezt az egyet méltóztassék nekünk elhinni — mink nem tartjuk az eszünket sem a Zichy és Eszterházy grófoknál, sem a főtisztelendő püspök uraknál.

Azt mondanám, hogy Budapest polgárai rendezzenek ugyanakkor egy szabadelvű tüntetést, azonban nem akarok olyan jelentőséget tulajdonítani ennek a jámbor úgynevezett nagygyűlésnek, amilyet nem érdemel meg.

Mint budapesti kath. polgár e néhány sorral akartam üdvözölni a budapesti kath. nagygyűlést.

*

„Az államokat és társadalmat felforgató, ámításokon és hazugságokon élősködő, a szabadkőműves zsidósággal szövetkezett liberálizmus döntő csatára készül nemcsak a katholicizmus, hanem még a christianizmus, sőt még a

vallás ellen is és ez által szegény, általuk imádottnak nevezett hazánk ellen is, — szegény hazánkat újólag a pogányságba akarván sülyeszteni." Mit gondolsz, szíves olvasó, ki írta e szép szavakat? Talán egy falusi kántor a plébánostól igért fényes honorárium — pl. egy hizott malac vagy egy pár fejelés csizma — fejében? Vagy egy nekidühödött káplán egy bőjti napon a *Magyar Állam* elolvasása után? Ne törd a fejedet, mert úgyse találod ki. Megmondjuk. Ezt a szeretet vallásának egy főpapja írta a gondjaira bízott nyáj pásztoraihoz a szeretet ünnepére intézett pásztorlevelében. Ez a legjobb alkalom fölvilágosítani a népet, úgy, ahogy a kath. papok cselekszik ezt a fölvilágosítást. Ha itt csak *ein Narr auf eigene Faust* állana előttünk, nem volna érdemes a dologgal foglalkozni; szabad államban élünk, mindenkinek szabadsága van megbolondulni. A dolog azonban nem egészen így áll; Rozsnyó püspöke korlátlan ura néhány száz „lelkipásztornak", akiket olyan könnyű az állam ellen uszítani, mint agarat a nyúlra; Rozsnyó püspöke azonkívül birtokosa egy óriási vagyonnak, amit az az istentagadó magyar kormány bízott kezére s amivel püspöki kézben több rosszat lehet lenni, mint jót; Rozsnyó püspöke végre valóságos belső titkos tanácsos és állásánál fogva törvényhozó főrend, tehát elérte a legfőbb állami méltóságokat. Nem gondolod, jó magyarom, hogy ezekkel a dolgokkal nem sok okunk lesz dicsekedni az utókor előtt?

A főpapok közös pásztorlevele ugyanazt a nótát fújja, valamivel műveltebb hangon: „Magának az államnak érdekében emeljük föl szavunkat oly intézkedések ellen, amelyeknek megtételére az államnak joga nincsen." Ej, ej, püspök urak, úgy látszik az államnak csak annyi joga van, hogy óriási vagyont bízhat Önökre, amit igen szépen föl lehet használni az állam ellen, törvényeket alkotni azonban már nincs joga, ezt az isten Önökre bízta. Ugyan kérem, miért nem utasítják vissza megvetéssel kinevezésüket az államtól? Önök azonban meg is tudják akadályozni az államot olyan dolognak az elkövetésében, amihez nincs joga. Van erre többféle eszköz, örömmel látjuk, hogy legfőbb közöttük az imádság. Ez már helyes, itt már találkozunk. Ez az Önök dolga és hogy ehhez értenek is, azt már bebizonyították. Hiszen aki Magyarországon püspökséget ért el, az mindenesetre jól imádkozott.

*

A nemzeti párt sajtójában egy kis háborúság folyt le. A szabadelvű *Magyar Hirlap* észrevette végre a *Pesti Napló* jezsuita klerikalizmusát. Hát hiszen észre is vehette, mi már régen észrevettük, megírtuk* nemcsak a *Pesti Naplóról*, hanem a *Budapesti Hirlapról* meg a *Bolond Istókról* is, amik mind a nemzeti párthoz közelálló lapok. Nem dicsekszünk fölfedezésünkkel, hiszen csak azt mondtuk meg, amit a vak is lát.

Hogy azonban a *Magyar Hirlap* felfödözésének ép annyi eredménye lesz, mint a mienknek, azt könnyű megjósolni, hiszen — hogy is mondja az a német közmondás:

Wessen Brod ich esse,
Wessen Wein ich trinke,
Dessen Lied ich singe.

* Élet 1893 május 15. (Külön füzetben: *Lázadó papok*).

UJ KORSZAK.

Irta: Schmidt Jenő.

A régi eszmények, a régi istenek, a régi erkölcs és becsület alapfogalmai düledeznek. Állam és társadalom beteg és korhadt. Ami a kor felszínén tündöklik, az mind képmutatás, mind külszín, amely mögött se hit, se meggyőződés, se jellem; fénymázas hazugság, „tapintatos“ jellemtelenség, mely a körülményekhez, szokásokhoz, érdekkörökhöz símul és melynek legkisebb gondja az elv és igazság.

De az önzésben és anyagi érdekek bilincseiben megdermedt kedélyek jégburokja alatt, a csillogó jégkéreg és hólepel alatt a világ hatalmasaitól, a felszínes önteltségben korhadásnak indult uralkodó rétegektől észre sem véve, fakadnak egy új élet, egy új korszak, egy új világ tavaszának életcsírái.

Egy régi világ dől romba; egy *új világ* kezd ébredezni.

Azok számára, kik a pompázó, de belsejében élettelen és korhadt felszín alatt a mélyebben fekvő mozgalmat, a történelem díszelkedő figuránsai mögött a nagy kulturmozgalmak intézőit meglátni, a csillogó és fénymázas halál mögött az élet mélységeibe tekinteni képesek; akik maguk is bensejükben hordják ezt az *életet*, akik a jövőnek zálogát, az új tavasz csírázását, az új üdv lehelletét, amaz ébredező istenséget keblük mélyében érzik: azok számára — sőt csakis azok számára — van ez a cikk megírva. Nem korunk öntelt farizeusai számára, bármily állásuak legyenek is a polgári életben; nem az írástudók számára, akik élettelen tudományosságuk öntudatában, valamint hajdan, úgy ma is legkevésbbé képesek arra, hogy az „idők jeleit“ megértsék.

Hol van már most a korszak gyógyszere, az új idő, az új üdv, az élet záloga, a művelődés feltámadásának kezessége?

Van sok jó ember, aki váltig azt hangoztatja, hogy ez a gyógyszer az erkölcsök nemesbítésében rejlik. Ezek azután szép erkölcsi prédikációkat tartanak és erkölcsnemesítő, az erkölcsi kultura haladását célzó egyesületeket alkotnak. De a jó emberek alap nélkül építenek, bármennyire igazuk van is általában. Ők azok, akik azt hangsúlyozzák, hogy a világnézet, a religió, legyen az bármilyen „vallás“, közömbös dolog, — csak a jó erkölcs a fő.

Ezek a jó emberek azt a tényt leplezik, hogy a nyilvánosan vallott nagy religiók képhite a hívők, de a papok részéről is igaz meggyőződés nélkül vallott óriási hazugsággá fajult; hogy ezek a religiók óriási hullákhoz hasonlók, amelyek az ég felé bűzlenek és a föld felszínét erkölcsi pestissel töltik el. A nagy baj itt első sorban nem az, hogy eme vagy ama tan magában véve nem igazság; a fő baj nem a tévedés, hanem a külső érdekek fonalán szőtt belső valótlanság és nyilvános hazugság, mely az erkölcsiség első alapját, a meggyőződés igazságát rontja meg és az emberiséget demoralizálja. Ezt az óriási hazugságot leplezik ezek a jó emberek és így a hazugság bűntársaivá válnak.

De ferdítés, valótlanság az is, hogy

a religió első sorban elmélet és theoria, — puszta tan volna. A religiók főalakjai, istenségei, eszményei egyuttal és *mindenekelőtt* az emberiség *erkölcsi eszményképei*, az erkölcsi eszmények eleven alakban szemlélve. És csakis ilyen eleven alakban képesek ezek az eszmények az emberek erkölcseit valóban nemesíteni. Minden elvont erkölcsi elv, erkölcsi prédikáció, amint minden tapasztalat igazolja, teljesen tehetetlen, meddő dolog. Nagyon helyes a német mondás: Mit dem Moralisiren lässt sich kein Hund hinter dem Ofen hervorlocken. Ezzel függ össze az, hogy a vallási hanyatlás, az elméleti materializmus korszaka egyúttal mindig az erkölcsi hanyatlás és a gyakorlati materializmus korszaka is. Az emberiség erkölcsi haladása mindig csak elevenen szemlélt erölcsi eszményképek által vált lehetségessé. De a jónak eszményképe, az isteni kép, mely mint ilyen minden szűk egyéniség fölé emelkedik, egyúttal a mindent átölelő, mindenekben elő, mindent egyesítő *szeretet* eleven eszményképe: oly valóság, melyen kivül valóság nincs, mely a lények világát egybeforrasztja. Az erkölcsi *ideál* így *világnézetté* magasul. *A religió* nem képzelt bálványban való hit: a religió az *erkölcsi öntudat* és a *világnézet* harmóniája, az *egész*, a *teljes emberi lényeg összhangja önmagával.* Aki az emberben nem lát egyebet, mint a lét küzdelmében önzően önmagát fenntartó állatot, annak világnézete a legrikítóbb ellenmondásban áll erkölcsi öntudatával.

A hanyatló, a képhitben megdermedő religiók istenei az önzés, uralomvágy és kegyetlenség iszonyú bálványaivá fajultak el. Nincs pedig borzasztóbb dolog annál, mint amikor az, amit az emberek elé, mint szentélyt, mint ideált állítanak, az elvetemültség netovábbjának lesz képviselőjévé. Hogy mily esztelen az a tan, mely a religiózus hitvallás közömbösségét tanítja, az itt kézzelfoghatóvá válik. Hogyan emelkedhetik az ember erkölcsileg, hogyan nemesülhet, ha minta- és eszményképül oly ségeket állítanak elébe, mint pél... tüzes Moloch, vagy az atyját megcsonkító és gyermekeit faló Saturnus isten. Vagy pedig, ami mindennél iszonyúbb: ha oly mennyei urat állítanak elébe, aki az eltévelyedetteket kieszelt módon örök pokolban kínozza és az erényeseket oly mennyországba helyezi, ahol azok a pokoli kínban fetrengő embertársaik szemlélete dacára, *gondnélküli* mennyei élvezetben kéjelegni képesek — és mindezek után azt meri mondani az embernek: légy tökéletes, mint amilyen tökéletes ez a te mennyei „atyád"! Akinek ilyen dolog „közömbös", az a rossznak eszményesítését célzatosan takargatja, az minden rossznak gyökerét őrzi, valamint a farizeus. Bizony, bizony mondom, az ilyféle „igazságos" ember, az erkölcsiségnek ilyen védője maga is csak *farizeus!*

Az üdv tehát nem ebben a farizeusságban keresendő, mely az erkölcsiség hangoztatásával csak a nagy világhazugságot is, a rossznak dicsőítését takargatja és védi. Az üdv az *eleven eszményben, a religióban* keresendő.

Ez az eleven eszmény nem valami úr, nem valami bálványkép, az emberi önzésnek és uralomvágynak istenített képe, hanem az emberben ébredő, mindent átölelő, mindent egyesítő isteni öntudat: a szeretet őslénye, mint a világ őslénye.

Mi nem vagyunk pusztán az agynak vagy egyáltalában valami véges tárgynak öntudata, mi a végtelen mindenség, a végtelen gondolat és a mindent átkaroló szeretet öntudata vagyunk. Mindenki a maga egyéniségében: ez az egyaránt végtelen szellemi és eszményi öntudat. Agyunk csak a véges tükör, melyben a mennyei sugár, a szellemi végtelen öntudat, mely az egeket bejárja és minden csillagzat fölé szárnyal, visszatükröződik, éber öntudathoz jut.

Különbözők az egyéniségben, egyek vagyunk a *lényegben.* A másik ember nem idegen hozzánk, hanem lényeg a mi lényegünkből. Egylényegüek —

ὁμοιούσιοι — vagyunk. Amit a *niceai* zsinat Krisztusról vallott, azt valljuk mi az *emberről*. Egylényegűek vagyunk a lények őslényével, egylényegűek magunk között. És így megy teljesedésbe Krisztusnak főpapi imádsága: Legyenek egyek maguk közt és én velem, valamint én egy vagyok az Atyával!

A paradicsomot, a mennyországot sem keressük képzeleti túlvilágban, hanem az élet küzdelmében, fáradságában, feláldozásában látjuk a szellem örök dicsőülését. A mennyeknek országa *itt* van, *bennetek* van. A jövő nemzedékben látjuk ama mennyországot, melyben, újra megtestesülve, a szellem mindig magasabb fokra fejlődötten feltámadását leli.

Ez az eszme ébred a világban, ez a leggazdagabb, legfenségesebb, legészszerűbb, ez minden religió beteljesedése és minden tudomány tündöklő koronája, az ész és a kedély összhangja: a legmagasabb erkölcsi öntudatnak világnézete. Csirázó, kezdetleges még a mozgalom, de erkölcsi és szellemi főlénye kezesség, hogy meg fogja hódítani a világot. Első jele annak, hogy a mindenütt fejlődő vallási és filozófiai szekták és csoportok egyesülni vágynak. Messze földről egyesűlnek immár egyes csoportok és sorakoznak ez eszme körül, mely minden nagy kérdésnek, de *a társadalmi kérdésnek* is megoldása. Mert *a szellemek forradalma* szükségkép megelőzi az életviszonyok átalakúlását. A magasabb erkölcsi öntudat, nem pedig az élvezetvágy, irígység és gyülölség rabszolga motivumai fogják a világot átalakítani. Nem *Spartakus*, hanem *Krisztus*. De az a Krisztus, aki nem pusztán Palesztinában ezerkilencszázév előtt született, hogy aztán számunkra mennyei magaslatokban eltűnjék, hanem az, aki mindannyiunk szellemében isteni dicsőségével nyilatkozik: az az *Istenember*, aki mindannyiunkban ébred és feltámadását ünnepli a *szellemben*.

Folyóiratunk mai számához mellékeljük a felhivást a „Szellemi vallás" szövetsége ügyében, mellyel az eszme hívei — közöttük neves írók is — Angliából, Amerikából, Németországból, Svájcból és hazánkból a történelem mezejére, küzdő terére léptek.* A mi célunk nem szekta alapítása, hanem minden vallás átszellemülése a szövetség eszméi által. A szövetség tagjai hitfelekezetük kebelében maradnak épen azért, hogy a világeszme mellett annál hatályosabban küzdhessenek. Mi nem akarjuk magunkat elkülöníteni, mert minden religió igazságát képviseljük egyaránt. Mi *minden* vagyunk, vagy semmi: az élet-halálharc vagyunk, melyet a jövő a múlttal ki fog küzdeni. Nagy erkölcsi súlyt vetünk azonban az igazság mellett való nyílvános tanúságtételre. Ez volt a hatalmas eszköz, mellyel az őskereszténység a világot meghódította (Confessores, μαρτύροι.). Mert valamint külsőleg óriási hatalmat képviselő ellenfeleink gyöngesége a valótlanság, a meggyőződés hiánya, a hazugság: úgy a mi erőnk az igazság mellett való tanúságtétel.

* Honfitársainkat érdekelni fogja az a külömben mellékes körülmény, hogy a jelen cikk irójának javaslata és szövege alapúl vételével történt a felhivásnak a nemzetközi bizottság által ebben az alakban való szerkesztése is, hogy az első kezdeményt erre a szövetkezésre a cikkíró „Krisztus istenségéről" c. könyve (Magyarúl Révai Leó-nál Budapesten, németűl Jannsen-nál Lipcsében) szolgáltatta, mely a külföldön a szövetkezés eszméjére vezetett.

A szerk.

A TUDÓSOK.

Regény a modern magyar társadalmi életből.

Az „Élet“ számára Irta: Szomory Dezső.

I.

A nyilvános ülés véget ért az Akadémiában. Következett a zárt ülés, akkor a közönség kivergődött a terem nedvesen langyos levegőjéből, ki az utcára, az édes főváros céda keblére, az agyonkoptatott, agyongázolt kövezetre. Egy-egy férfi míg lehaladt a széles lépcsőn, az izzadtságát törülte a homlokáról, a kalapjából, majd megakadt a szeme az akadémiai órán, mely a félemeleten két nagy ablak között mutatta az időt. Képtelen, időktől és világtól elmaradt óra volt, csupa kerékkel, csupa súllyal, csupa szerkezettel, egy roppant nagy mechanika, monstruózus komplikáltság, minden külső formaiság nélkül. Csupa ér, csupa ideg, sokaknak olybá tünt, mint egy akasztott ember, akiről ragadozó madarak lemartak minden húst s úgy hagyták ott, kiforgatott beleivel, májával, tüdejével.

Egy-egy percre csakugyan holtnak, elromlottnak rémlett, amennyiben azt az érzést keltette az emberben, mely szerint lehetetlen, hogy ez a sok minden el ne tévessze a helyes utat s össze ne zavarodjék. De aztán hirtelen, halk zörrenéssel meg-megrázkódott, megszámlálhatatlan alkatrészeiben kitágulva, majd ismét összeszorulva, boszantó nembánomsággal csak folytatta a maga öntudatlan útját. Mert formájában óriási, szerkezetében pretenziózus lévén, mintegy provokálta a csodálatot, amikor pedig semmivel sem volt különb annál a krumplinak nevezett óradarabnál, mutatván nem is az időket, hanem csak számokat, minden jelleg és tartalom nélkül. Sokaknak mégis imponált. Akinek zsebórája volt, önkénytelen kihúzta zsebéből s az ünnepélyes idegességgel mozgó masinéria után igazgatta; ez a monstrum csak jól jár, amikor annyi minden törődik a pontosságával! — gondolták ostobán némelyek, míg másoknak mintegy hizelgett, hogy az órájuk az akadémiai rém idejét követi.

S míg ez a rém szélesen, önteltséggel adott magából, mintha az igazak idejét adná, addig, akik hittek benne, kiérve az utcára, meglepődve konstatálhatták, hogy egyszerüen föl lettek ültetve, ámbátor az élet számos és súlyos baja mellett ez az apró, ártatlan becsapás szóba sem jöhetett. Az idő múlik, ennyi minden; hogy lassúbb vagy gyorsabb folyásúnak látjuk egy kerek üveglapon keresztül, az teljesen egyremegy; az életünk ideje nem lesz azért sem hosszabb sem rövidebb; mi csak élünk — s mi megfogunk halni. Azonközben az óra csak járt tovább, meg-megrázkódott időnként, néha csilingelt is s ilyenkor olyan rendkívüli, olyan szokatlan vala, mintha aggastyán ajkáról csecsemő gügyögése szólna.

Az emberek, ritkásan, meg csak mentek le a lépcsőn, egy-egy asszony is volt közöttük, fekete ruhában, nagy fátyolban. Ezek is roppant furcsák valának, amint jöttek le a széles, székesegyházszerű lépcsőn, alig hallható, óvatos lépteikkel. Szépek, persze szépek valának, a kalapjuk alól kiterjeszkedő fényes hajzatukkal, gyöngéd vállaikkal, erős combjaikkal.

Egy-kettő, aki nem kötött fátyolt az arcára, még szebb vala, hogy az álmos szeme, az édes ajka, a fehér arcbőre látszott.

S mégis, az isten tudja, volt valami idegenszerű, visszatetsző a formájukban, az arcukban, a viselkedésükben, a ruhájukban, az illatszerükben, szóval az egész lényükben, amint jöttek le, az egyik a másik a karfába fogódzva, a lépcső közepén, amíg alant csak el nem tüntek.

Olyan különösek, olyan misztikusak valának ezek az akadémiai asszonyok, az ember önkénytelen azt kérdezte, honnan kerültek, minek jöttek, hová mennek, micsoda asszonyok? Pedig ide, a csendes, kihalt, visszhangzó folyosóra, a széles, székesegyházszerű lépcsőre olyan kitünően itlettek, s éppen ez volt a kellemetlen. El nem lehetett képzelni őket más ruhában, mint amilyenben itt jártak, szines viganóban például, kivágott derékban, vagy rózsákkal a meztelen kebelükön, el nem lehetett képzelni őket máshol, mint itt: virágos kertben, templomban vagy utcán, mert úgy éreztették, hogy innen is eltünnek, beletünnek a levegőbe.

S el nem lehetett képzelni végre, hogy más profiljuk is van, mint amilyet itt mutatnak, hogy tudnak kacagni, ha csiklandozzák őket, tudnak levetkezni lázban, ha szeretkezni vágynak, tudnak forró szavakat rebegni, ha gyönyör szakad végig rajtuk.

Csak egy volt közöttük aránylag kacér és szemérmetlen, mint növendék kisasszony apácák között. Egy nagy barna asszony, betegesen fehér arcbőrrel, tojáshéj szempillákkal, jól ápolt fényes fogakkal a duzzadt ajkai között.

Fehér, hímzett fátyolán keresztül az arca fényessége még intenzivebben tetszett elő, míg az érett, már kissé petyhüdt vonásokat jóleső árnyékba vonta.

Fekete, lágyszövetű ruhája szorosan a testéhez volt szabva, erős mellét, hahatalmas lágyékjait csak úgy futva által, mint vászonlepel női szoborra feszítve. Fehér kesztyűt viselt a bal kezén, míg meztelen jobbjával a napernyőjét igazgatta, mely fehércsipkés, habos mivoltában, pálcára tűzött felhőgomoly vala. És állott a lépcső tövében, a többiek, a lépcső közönsége elhaladt volt mellette, amiközben egy-egy a lépcsőn lehaladó úr visszanézett reá. Nem bánta, nem is kerülte ki a félig tolakodó, félig alázatos szemeket, de sőt mintegy kereste őket egykedvű, közönyös nézésével. Aztán járt fel és alá a folyosón, nézett jobbra is, balra is, apró aranyóráját kapta elő, mely sok minden csecsebecsével együtt rövid gömbölyű láncon csüngött. Nézte a középről jövő, jobbról s balról lefutó lépcsőket. Hallgatódzott, majd mintegy hirtelen elhatározással menni készült. Már lehaladt két lépcsőn, amikor megállott ismét, jobbkezére is felhúzta a keztyűt, miközben a felhőnapernyőjét a hóna alá fogta. Mögötte a folyosón néhány ember járt fel és alá, egymástól távol, mint akik nem ismerik egymást s nem is óhajtják megismerni. Egy-két szemüveges újságíró, néhány szegény, rongyos bölcsészettanhallgató vala. A zárt ülés végét akarták bevárni, az újságírók, hogy tudósításaikat egy-egy sorral kibővíthessék, a bölcsészek, hogy ügyesbajos dolgaikban professzoraikkal beszéljenek, úgy tudva, hogy az akadémiai sortie erre a legalkalmasabb idő. És hogy el ne szalasszák őket, nem tudva, meddig tart az ülés, bölcsészek és újságírók egy világért sem mentek volna el, de jártak türelmesen a folyosó egyik végéről a másikra, a kőkockákra szegzett orral, mint szomorú melankhólikus állatok az eke elé fogva. A lépcsőfokon álló, tétovázó asszonyság nézésével is beteltek már, egyébként is háttal volt fordúlva feléjük.

Akkor csak jártak, jöttek-mentek, ostoba, fáradt nézéssel az egyes lépcsőfokokon, a folyosó szobrain, oszlopain, ajtóin merengve el egy-egy percre s ballagva tovább aztán, mintegy bizonytalan illuzorius cél felé.

Kora tavasszal volt, a még gyönge nap, bár benn vala a folyosón, alig tudott kifényesedni. Akkor a kőkockák, a lépcsőfokok, az oszlopok, a szobrok, szóval az egész folyosó csak halvány

szőkeségben derengett és az emberek a folyosón a halvány szőkeségben jártak, mint ismeretlen időknek ismeretlen szentjei. Nagy csend, szomorúság terjedt ebben a félig sötét, félig világos szférában, melybe még az asszony pompás, egészséges alakja sem vitt bele derültebb tónust, de sőt kirítt belőle, míg a különböző szoborfejek, az ostoba holt nézésükkel, mintegy maguknak követelték még a folyosó zsibbadt, kriptaszerű világát. Hát az övék lett. Az emberek, a rongyos bölcsészek és az ujságírók, mintha tartózkodtak volna attól, hogy a folyosó stiljét zavarják, mintha igyekeztek volna távoltartani minden életet, minden élénkséget az akadémiai falak medrétől, amelyben jártak, tengtek jobbra-balra, inogva és bizonytalan, kinézve az összhangot zavaró asszonyt, míg küldötték pillantásaikat előre-hátra s míg a lépteik zaját is elfojtották. Néhánynak szentség volt itt minden, oltár a szobrok talapzata, a lépcsők, szentély az oszlopoknak odva és tömjén a levegő. Ugy jártak itt, mint a földi ambiciók paradicsomában, meleg érzéssel arról, hogy ott a folyosó jobb sarkában a zárt ajtók mögött a tudósok üléseznek.

S íme ennek a zárt ülésnek a méltóságát respektálták, míg jártak, hajlongtak nesztelen, mint az árnyék, csendes áhitatukat egy szó, egy hang által sem zavarva. Ekkor hirtelen mintha véget ért volna a zárt ülés. A várakozók mintegy parancsszóra megállottak, figyelő dámvad módjára felütötték a fejüket, kitágult szemük nézését küldötték a teremnek mozdulatlan ajtószárnyaira. Igy vártak egy percet, aztán mintegy csalódva mentek tovább, folytatták bandukolásukat, mint az ekevonó állatok.

A zárt ülés még nem ért véget, mindössze csak megélénkült. De ez a hírtelen megélénkülés csak szította a bölcsészek képzeletét, kergette a gondolataikat, megtelítette az agyvelejüket s bizonyára nem unatkoztak a várakozásban. Csodálatos titok, fenséges misztikum világa vala nekik mindaz, ami ott benn, a tudás nagy konyhájában, a felavatott szakácsok között történik. Mint az éheseknek a vendéglő gőze, úgy vala nekik illat, édes és kívánatos mindaz, amit az ülésterem kipárolgásának véltek, ha nem is vala egyéb izzadó emberek bűzénél; viszont mások, kik költői lelkületüknél fogva a metaforára hajlottak, az akadémiai ülésezésben napsugaras menyegzőt láttak — ime a násznép eloszolván, a szerelmesek maguk között vannak. Nos hát igen, ott vannak a zöld asztal körül, kiket egymáshoz rendelt az ég, mindannyian érett, komoly férfiak, glória-karikával az apostoli kopasz fejük körül. És megjelenik előttük a Tudomány, amely kétségkívül hatalmas fényes asszonyság, minthogy komolyan és hűen csakis férfiak foglalkoznak vele.

Igen, ott van a zárt ajtók mögött, előttük, Pallas Athene úgy tetszik, aző szoborkonturjaihoz hasonló vonásaival, míg a vőlegények kollektiv társasága leborul előtte, mindannyian szerelmesek lévén a menyasszony nemes eleganciájába, antik bájaiba, melyek dimenziójukat tekintve, nagy férfierőt kívánnak meg.

De az akadály és nehézség kitünő izgatószerek, amikor gyönyörről van szó.

Igen, gyönyör, a legtisztább, a legédesebb — künn is érezték a meleg fuvallatát, egyik-másik bölcsész lázban látszott lenni, míg idegesen, de halk léptekkel a folyosót járta be. Most egy-egy szó, egy-egy hangosabb kiáltás hallatszott a teremből a folyosóra, a várakozók újra megálltanak, újra lesték az ajtó megnyilását. Csakugyan megnyílt, de nem az ülés vége volt, csupán az ülésezők egyike, egy fiatal akadémikus jött ki a teremből s udvariasan viszonozva az újságírók köszöntését, távozott az Akadémiából.

A terem ajtaját nyitva hagyta maga után, akkor halk beszéd, egy-egy erősebb, tisztán kivehető hang szakadt ki a folyosóra. A várakozók egyike benézett a terembe. Az ajtórésen kereszt-

tűl egy oldaltfordúlt fej, egy legörbűlő hát, egy merev nyak, két virúló ajak, két szem és egy inggallér egymásba folyva, majd ismét kiválva egymásból tetszett elő, a nélkűl, hogy közöttük disztingválni lehetett volna. Hírtelen a terem ajtaja becsukódott, s íme a régiben volt minden.

Az emberek, mintegy eltévedve, bolyongtak a folyosón, a délutáni nap szőkesége halványúlni kezdett, hűvös szél jött be a folyosóra, a félig nyitott nagy ablakokon keresztűl. De azért csak vártak, — ha eddig meg tudtak lenni türelmesen, csak meg lesznek továbbra is. Egyedűl a lépcsőn álló asszonyság lett mind türelmetlenebb. Most már percenként kapta elő az óráját és ilyenkor lágyan zörögtek a gömbölyű lánc csecsebecsei az izgatott, fehér kesztyűs ujjai között.

Igazgatta újból a bolyhos napernyőjét, egy percre gondolkozón elmerengett az előtte meredező lépcsőfokokon, majd felkapta a ruhája uszályát és ment le a lépcsőn. A bölcsészek utána néztek, talán örvendtek is a távozásának, amiért úgy gondolták, hogy míg ott vala közöttük, csak lenézte őket. Viszont az újságírók egyike, egy nagyon fekete ember, roppantúl érdeklődött az elegáns és türelmetlen asszonyság iránt, s a zárt ülés kezdete óta figyelmesen obszerválta, elleste minden mozdulatát.

Fáradtan, egyik oszlophoz támasztott testtel csak nézte az asszonyt, előbb a barna haját, a kalapját és a fehér fátyola hímzéseit, aztán a szűk ruháján keresztűl kereste a combjai, a hasa konturjait, s jól esett neki, amikor igen finom aprógombos lakkcipőket pillantott meg a lábán.

Aztán időről-időre újabb dolgokat fedezett fel az asszony alakján, teljesen tisztában volt a divatjával, sejtette, hogy a fehér színt szereti, jógyermek természete van, amennyiben szereti az apró joujout, az apró órát és a számtalan csecsebecsét; s megfigyelte, hogyan húzta fel a kesztyűjét, kileste az apró szokásait, immár tudta, hogy szereti a napernyőjét a hóna alatt tartani, a tenyérnyi battiszt zsebkendőjét az ajkához szorítja néha, viszont jól esik neki az egyik lábát a sarkára állítani. S míg a két nagy olajos szemével csak egyre nézte az asszonyt, a megfigyeléseiből megcsinálta a maga kis mathezisét: összeadott két mozdulatot a tenyérnyi zsebkendővel, vagy egy mosolygást a széles vállapockákkal, viszont kivont egy kacér köhögést a fehér fátyol selyemhímzéseiből, s arra a konklúzióra jutott, hogy ez a perszona egy előkelő gazdag úriasszony, akinek igen elegáns appartementja lehet, csupa illattal és selyemfüggönyökkel, pompás hálókötöse, igen finom fehérneműje a tükrös almáriumában, aki igen kedves lehet a családja körében és igen szolid, amikor levetkezik, s akinek még többek között nagyon jó, bár kissé akadémikus érzései lehetnek, amelyek azonban nem akadályozzák meg az okosabbakat is, nem tudnak erős gátat teremteni a forróság és a szenvedély elé, s így nem zárják ki, hogy ne lehetne vele egy deliciozus éjszakát tölteni.

S azonközben a fiatal obszerváló úgy érezte, hogy resuméje, ha egyéni is, de megdönthetetlen; s hogy magának nagy általánosságban a biztos megfigyelés örömét szerezze meg, beszélni óhajtott az asszonysággal. Míg az emberek jártak fel és alá, füleltek, mikor a teremből egy-egy szó kihallatszott a folyosóra, míg maga az asszony türelmetlen állott a lépcsőfokon s végre is lehaladt a lépcsőkön, nem egyszer azon a ponton volt, hogy no most megszóllítom. Mármár közeledett az asszony felé, már a kalapjához is nyult, amikor az asszony vagy elfordult, vagy másfelé nézett, szóval a kedvező pillanat, amelyben ez a közeledés nem látszott erőltetettnek, csak ismét elmúlt szépen, önmagától.

Pedig sietnie is kellett, mert hisz ha véget ér a zárt ülés, alig lesz ideje erre a propos galantra, melyet ha elmulaszt, éhesen fog maradni s a délutánt teljességgel elvesztette.

S már-már úgy volt, hogy csakugyan

elveszti, mert az asszony az ő könnyű, elegáns lépteivel leért a félemeletre s onnan is tovább igyekezett.

Egy percre azonban megállott a csontváz óra előtt, piciny arany remontoirját újra előkapta, hasonlítgatta az időt s mintegy meglepődött, hogy a saját kis joujouja egy félórával gyorsan jár.

Az újságíró előre jött volt a lépcsőhöz, s onnan nézett reménytelenül a távozó után. Majd örömmel vette észre, hogy az asszonyság jön vissza újból, tart fel az emeletnek, miután a maga remontoirját a fali óra után igazgatta s ismét elrejtette a keblén. Persze, az akadémiai óra késett egy félórával; mindegy, ez a félóra határozott, úgy látszott, hogy az asszonynak éppen ennyi ideje van még egy végső várakozásra. Akkor, hogy jött fel a lépcsőn, mindegyre csak maga elé tekintve, az újságíró az emelet szélén már várakozott reá.

Hosszú ceruzája kinézett a kabátja felső zsebéből, míg a jobbjában tartott papircsomóval verdeste a combját. Aztán a szabad baljával mintegy öntudatlan a csomóba kötött nyakkendőjét igazgatta, — már-már előtte volt az asszony.

Mögötte a folyosón a nehány bölcsészettanhallgató és újságíró csak járt, járt tovább, immár kettesben, hogy a hosszú várakozás, a közös sors egymáshoz kergette őket, s akarva, nem akarva, végre is bemutatkoztak. Akkor beszélgettek halkan, elmondták, kezdetben tartózkodással, majd egészen nyiltan az egymás baját: miben várnak, mit akarnak, vitatták élénken az Akadémia nagy kulturális misszióját is elrebegték csendesen a maguk mindennapi küzdelmét és nyomorúságát. Az egyik bölcsész újságirói ambicióról dalolt. Az egyik újságiró félbenhagyott tanulmányait panaszolta. Egy másik a leckéi miatt fakadt ki, beszélt vásott, szemtelen zsidógyermekekről, kövér zsidóasszonyról, aki folyton megalázza s azt akarná, hogy havi nyolc forintért az egész napot az ő édes csemetéivel töltse. Viszont egy másik egy akadémikusról mesélt, aki mig egyszerü professzor vala, segítette munkával, pénzzel, s mióta akadémikus, lenézi s meg hagyja halni éhen. Most is reá vár, hátha tud egy leckét a számára.

S míg monoton, siránkozásnak tetsző hangon elmondta mind ezt, a balkezével gépiesen símogatta a homlokát, mintha az ezer apró gondját akarná elűzni. Az egyik újságiró ismerte a szóban forgó akadémikust, tudta, hogy ettől annak a szegény siránkozó bölcsésznek nincs mit remélnie. De csak meghagyta a reménységében, azonban nem engedett annak a kijelentésétől, hogy minél magasabbra kúszik a majom, annál jobban mutatja az üllepét.

Egy másik várakozónak is volt egy ilyen akadémikus barátja, aki igért ugyan munkát, de mindeddig nem adott. Ma eljött ide, hátha megkapja végre. Sokat ugyan nem ér vele, mert a pénzt nem kérheti előre, s így ma is csak sajtot fog vacsorálni. Sajt! csak ez volna mindennap! Mert vannak napok — s nem folytatta, csak hozzá gondolta: a melyeken nem eszik az ember. A filozófia kitűnő ilyenkor — a bölcs megadja magát és éhes marad. Éhség! Ez hozta őket ide az Akadémia folyosójára, ez tette egymásba a kezüket szelíden, nyájassággal; ha a jóllakottak jóbarátok, az éhesek miért ne lennének azok? Hát lettek mintegy testvérek az éhségben, megnyílott a szívük, s míg panaszkodtak egymás között, mint a verebek a téli háztetőn, ha más-más formában is, de alapjában egy volt a bajuk. Határozottan a kenyér, az édes, gyűlöletes ellensége az embernek.

Már késő délután volt akkor, a szőke nap eltűnt egészen, hűvös tavaszi szél verdeste az ablakokat. A folyosó kőkockái, melyek eddig jól estek a szemnek, most alig voltak megkülömböztethetők, míg a szobrok konturjai összefolytak, s minden tömörségük dacára csak silhouetteknek tűntek a homályban. A múló napban, a félemeletről felnéző órabél még monstruózusabb, még kom-

plikáltabb vala, s az időnkint megújuló ideges, exaltált zörrenése kezdett bántó lenni már. A teremszolga is kijött a folyosóra, bizalmatlan szemmel végignézett a várakozók ruháján és elasztikus választ adott arra a kérdésre, mikor ér véget az ülés. Végre is, mit tudta ő, meddig tart a vita a teremben. Egyik-másik bölcsész rossz néven vette a szolga udvariatlanságát, ellenben valamelyik újságíró mentegette s érvelt mellette azzal, hogy folyton az Akadémiában lévén, pozitivitást hogyan tanúlhatott volna. De az Akadémia absztraktizmusára való gúnyos és keserű allúzió korántsem esett jól a fiatal, rajongó bölcsészeknek, de sőt elég volt arra, hogy őket az előbbi bizalmaskodásból kizavarja s ismét tartózkodókká tegye. Hiába, ha ezerszer is egy fajból voltak az újságirókkal, ha azokkal együtt közös nyomorban tengve a földnek hitványai és árvái közé tartoznak is, mégis más színe és más vallása van annak a világnak, mely igenis megvan, létezik a fizikumok fölött, és békéltető, szelíd melegét a lelkükbe küldi el. Igen, a lelkük külömb, a gondolkodásuk más folyású, s ha meg is tagadtatott tőlük mindaz, amit édes, tápláló anyagban rejt a föld — az életből ami nemesebb, egyedül reájuk szakadt. Ugy hát nekik, ha szegényen és éhesen és vannak itt, mégis szentek e falak, szent és hozzáférhetetlen a tudás, mely innen árad, mint villam-telepből a fény, egy egész mindenséget világítva be. Hohó, egy szemernyit sem engednek abból, amit az ő magasabb, természetfölötti létük nyujt nekik.

(Folytatása következik.)

KÖNYVEIM.

Téli éjjel bús magányban fönn virraszték kis szobámban;
Bár javában égett kályhám, én nem érzém melegét.
Fájó kétség marta lelkem s könyveimben föl nem leltem
Kínom gyógyító szerét,
S hogy előttem garmadába ott hevertek nagy hiába,
Ellenök haragra gyúltam s kelt ajkamról ily beszéd:

„Halljátok, ti ócska könyvek, temetője létörömnek,
Korhadt fejfák, legszebb évim sírirása rajtatok,
Néktek adtam ifju éltem, hát mit adtatok ti nékem
Díjul érte, szóljatok!
Éjem és napom tiétek és enyém már bölcseségtek,
Nos, mi volt a végtanulság, melyre megtaníttatok?

Kőre a követ csak rakja a tudásnak dőre rabja,
Nem pihenve, míg hanyatló élte napja sírba néz,
Nő a nagy mű szakadatlan s mint a Bábel tornya hajdan,
Orma fellegekbe vész,
Bámultára bamba népnek, szégyenére mesterének,
Hisz munkája épülő rom, mely sosem lesz szép egész.

Ezt tanultam? És mily áron! Nincsen társam, hív barátom,
Lány szerelme nem volt részem, hitves csókja sohse lesz;
Itt maradtam száraz ágnak, min gondűző vídámságnak
Pillangója nem repes;
A virágzó kor virányát békötött szemmel futám át,
És nem volt egy röpke percem, melyért élni érdemes.

S én tovább is gyűjtsek étket renyhe molynak és egérnek
Itt, honnét a szép világba rácson át se nézhetek?
Nem lesz addig éltem élet, míg dohos tömlöcben élek,
Rabnál rosszabb, köztetek.
Börtönőrim mit kiméljem? Vesszetek hát mind ez éjen,
— Kandallóm nem ég hiába — tűzbe, lángba véletek!"

Szóltam balga indulatban és az elsőt megragadtam,
Hogy kitöltsem rajta bosszúm elpazarlott évekér'
Ámde — ily csodát — e percben sírni kezd a könyv kezemben
És kegyelmet esdve kér;
Szellemhangon, hárfaképen szól a többiek nevében
Ifjuságom hév szerelme, bőrkötésű vén Homér:

„Háládatlan! Hát felejtéd azt a sok szép, boldog estét,
Mit, fél ifjú, félig gyermek, vélünk éltél lopva át,
Míg titokban félrelökted azt a kapcsos, barna könyvet,
Mit kezedbe tőn anyád,
És fohász helyt ránk hajoltál és mi voltunk a szent oltár,
Hol gyönyörrel zsenge lelked a Muzsáknak áldozád.

Mintha állnál Trója várán, sírtál Hector hős halálán,
Lelkesültél bősz Achilles győzedelmes harcain;
Nausikának szűzi báját elbűvölten ott csodálád
Boldog ország partjain;
Vágytál Hercules dicsére, méltó lenni Zeus kegyére,
Istenek közt inni nektárt nagy Olympus ormain.

S hogy világom lett világod, megutáltad e világot,
Idegenné lett előtted, mely körülnyüzsg, a tömeg;
Köztük élni lelked szörnyed: hisz könnyükre nincs már könnyed,
Örömük nem örömed,
Lágy erényük nem erényed, gyáva vétkük nem te vétked
És törvényük nem törvényed, istenük nem istened.

Mentél vélünk a magányba, erdők, bércek vadonába,
És tanyának választottad éji farkas fekhelyét...
Legszebb évid ottan élted, míg gyökér volt kedves étked,
Odvak méze csemegéd,
Ünneped vihar dúlása, fáklyád villám villanása,
Éneked szélvész zúgása, menny dörgése a zenéd.

Megtanultál mélyre szállni, szélén szédületlen állni,
Nem rettegni rejtelmétől s drága kincset lelni lenn;
Megtanultál bércre hágni és merész nyomod bevágni
Szakadékos szirtiben,
Bátran törni ott előre, bizton jutni a tetőre,
S mily gyönyör, mohó kebellel tiszta éthert inni fenn.

Fellegek fölött megállva az örök derű honába,
Lelked akkor újra érzé mult idők áhítatát,
Hymnust zenge újra nyelved, s hogy legyen kihez rebegned
Buzgó ajkkal hő imát,
Istent véstél ott magadnak és hozzá szegődve papnak,
Néki szenteléd szentélyül kebled sziklatemplomát.

Majd, az istennel szivedbe, visszatértél a völgyekbe,
Városokban jártál újra emberek közt nézni szét;
Láttad, a nép még a régi, gondolat nélkül dicséri
Milliók egy istenét,
És öröm dagasztá kebled, hisz ki képét ottan rejted,
Tenkezeddel kit faragtál, senki másé, csak tiéd!

S míg a hívők félénk nyája ócska bálványát imádja,
Arccal hull a föld porába és remegve térdepel,
Ott ezer közt állsz magadban, lelked fördik édes dacban,
Hisz te benne nem hiszel,
Hisz nem sujthat zsarnok kénye és kegyének nem kell fénye,
Érzed, nem külömb az annál, kit szivedben őrizel.

S mit nem adhat a bátornak múló üdve csóknak, bornak,
A királyok kedvezése és a néptől a babér,
Azt megadja, ím, tenéked órjássá nőtt büszkeséged,
Mely fejével égig ér,
Szól dörögve onnan hozzád: „Ifjuságod mért siratnád?
Férfi lettél s a küzdőnek ez a legszebb pályabér!“

Látod, ezt tettük mi véled, lelkünk régen lelkeddé lett,
Hitvány rongy az, min boszúdat állni jogtalan lihegsz.
Hogyha mégis rossz órádban elpusztítnál tűzhalálban,
Balgaság, mit elkövetsz.
Ám ha szivedből kitéped a kezed faragta képet,
Vesd a lángba istenséged! Minket már hiába vetsz.“

Némethy Géza.

AZ ÉLET VIZE.

HERRMANN ANTALTÓL.

Az élet vize és az aranyalma a népmesékben ismert tárgyai a kívánságnak. Hogy Eurysthenes Heraklest a Hesperidák almáiért küldi, igazi mesevonás. Az élet vizének megfelel a hellén ambrózia. Ez ugyan már Homerosnál az Istenek eledelét, a nektár pedig azok italát jelenti, de a legrégibb képzet szerint az ambrózia is a nektárhoz hasonlóan folyadék volt (Roscher, Lexikon 1, 281 : 35). A szláv mesék is két „vizet" ismernek: az élet és a halál vizét; az utóbbinak nincs mindig ölő ereje, hanem arra szolgál, hogy a szétdarabolt test részét összeforrassza; mire aztán az élet vize azt új életre támasztja. Az élet és halál vizének e hasonlatossága bizonyára a görögök előtt is ismeretes volt s csak mikor az istenek háztartását ellátták étellel, itallal, tették meg az élet vizét t. i. az ambróziát ételnek, a halál vizét t. i. a nektárt pedig italnak. A nektár szó rokon a görög „nékys" (ölés) és latin „necare" (ölni) szavakkal (Laistner, Rätsel der Sphynx 2, 262). A modern népmesékben is az élet vizét gyakran hasonló tulajdonságú olaj vagy kenőcs helyettesíti; ezt a görögök ambróziának nevezték volna, melyet gyógyvizúl is használtak. Modern mesék szerint az élet vize nemcsak a mythikus földöntúli sziklákból, hanem fákból is bugyog ki, sőt túlvilági lények ujjaiból, lábaiból is, s az ilyen lények izzadtsága hasonló erővel bír (l. Wollner összeállítását Leskien — Brugmann, Lithauische Volkslieder u. Märchen c. gyűjt. 522. l.). Az élet vize délben, a halál vize pedig éjfélkor bugyog ki két szikla közűl, melyek összecsapódnak, mihelyt valaki vizet merít. Az Odyssea (12, 59) szerint azok a vadgalambok, melyek Zeusnek az ambróziát hozzák, összecsapódó sziklák közt repűlnek el, s ha az Odyssea e helyét újabb keletűnek tartja is néhány tudós (Fick, Odyssee 315), ez is amellett szól, hogy meséink életvizének az ambrózia felel meg, minthogy az új-görög nyelvben is a „neró tés zóes" kifejezést az „athánato neró (= ambrósia notis)" kifejezéssel azonos értelemben használják (Schmidt, Griech. Märchen 232). A Kasmiri Umurnath, a halhatatlanság tava, hindu búcsújárók gyülőhelye. Itt mutatta meg magát Sziva, ki a halhatatlanság italát nyújtotta a föld alatti isteneknek, kiket a halál angyala fenyegetett volt (Vigne, W. J. B. 69—70.)

A Huon de Bourdeaux francia lovagregényben, melyet Wieland hires Oberonjában feldolgozott, a hős a griffek hegyén megtalálja az ifjuság forrását, melyben megfürödvén egészen megifjodva érzi magát. A forrás melletti almafa gyümölcseinek is ifjító hatásuk van, melyet a taurisi szultán is tapasztalván, keresztény lesz. Más francia és német lovag-regényekben is előfordúl az ifjúság kútja, pl. a Fabliau de Coquaigne-ben (Méou, Fabliaux et Contes IV. 180: La Fontaine de Jovent, qui fit rajovenir la gent.) Megvan a német Heldenbuch Wolfdietrich mondájában és mint Jungbrunnen, Zauberbrunnen, több német mesében és mondatban: az olaszoknál Straparola meséiben. Több ilyen kútat megemlít Valentin Schmidt, Zu den Märchen des

Straparola, 276. l. A svéd mondákban is előfordúl (Svenska Folk-Sagor, af Hyltén Cavallius, Nr. 9.). A XVII. században azt hitték, hogy az újvilágban valóban van két ilyen bűvös kút (Delzius, Disquisitiones magicae, 1657. I. II. qu. 23. 241 lap. L. még Dunlop-Liebrecht, Geschichte der Prosadichtungen, 129. 477. l.).

Egy hazai örmény népmesében az élet és halál vizéből csak 12 órakor lehet meríteni; vele a nap új életre támasztja a felkoncolt hőst (Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn II. 231.). A cigányok hiedelme szerint az Urmék (tündérek) az élet vizében fűrdenek; ebből szintén csak éjfélkor lehet meríteni, midőn az „idő anyja" néhány percre elalszik (Wlislocki, Volksdicht. d. siebenbürg. u. südungar. Zig. 92. l.). Egy romániai cigány mesében a betegséget színlelő gonosz anya, hogy a fiát elpusztítsa, elküldi egy malacért, majd arany almáért s végűl az élet vizeért. A fiú kedvesének 22-szárnyú lován felmegy a legmagasabb hegyekre délben, mikor a felhők ebédhez űltek, merít a vizből, s elszalad vele. A hegyek és vizek meglátják, utánna futnak, de nem tudják utolérni. Tündér kedvese kicserélte a vizet, mint kicserélte az előbbi két tárgyat is. Végül a sárkány felkoncolja a fiút, de kedvese összerakja testét, a hézagokat malachússal pótolja, a vizzel leönti és összeforrasztja, s az almát a szájába facsarja s ettől feléled (B. Constantinescu, Probe de limba tiganilor 65). Egy oláh mesében feltaláljuk a két sziklát, melyek közt az élet vize bugyog. A mese hőse délben vörös kendőt szúr egy karóra, melyre aztán a veszedelmes sziklák rábámészkodnak, mire a hős hamar vizet merít. A sziklák később csapódnak össze, s csak lovának farkát csapják le (Fundescu, Basme, Oratii stb. 36; Ispirescu, Legende sau Basmele 127.). Oláh legenda szerint Szt. Péntek birodalmának közelében a forgószelek anyja őrködik az élet és halál vize fölött. Egy ember a „fekete hegyről életvizet akart hozni anyja számára. Sötét erdőkön, magas hegyeken át eljutott a ködbe borúlt forráshoz, de midőn vizet akart meríteni, a forgószelek megragadták és széttépték. (L. Herrmann A., A hegyek kultusza Erdély népeinél, 57. l.) Egy erdélyi oláh monda szerint Nagy Sándor a Paradicsom határán egy Iván nevű királyt látott trónján űlve és lábait bugyogó forrásvizben tartva, aki kérdésére azt mondta, hogy e viznek, így használva, ifjító ereje van. Sándor is kapott a vizből, de két szolgálója ellopta; ezek most örök ifjúságban élnek s az ember születésénél meghatározzák sorsát (W. Schmidt, Das Jahr u. seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens 25. 28. l.).

Összecsapó sziklák a mi meséinkben nem fordúlnak többé elő az élet vizével kapcsolatban, de valami elmosódott visszaemlékezést találunk egyik mesénkben, mely elbeszéli, hogy Tündér Ilona várában két forrás buzog fel; az egyikben van az örök ifjúság vize, a másikban pedig a halál vize. Aki odamegy, annak arra kell vigyázni: „hogy mind mikor beugrat, mind mikor kiugrat, úgy felkösse a lova farkát, hogy egy szál se maradjon szabadon; mert ha csak egy szál is hozzácsapódik a vár rezes tetejéhez, az megszólal, s a tündérek. se irgalom, se kegyelem, szanaszét tépik" (Merényi, Dunamelléki népm. 3.). Tündér kútjában van az élet vize, melyből egy csepp, a kézre eresztve, elég arra, hogy az ember fiatallá és széppé váljék. Merítéskor kardra kell húzni az edényt, hogy az ember ne jusson igen közel a kúthoz, „mert akkor vége az életének" (Pap, Palóc népköltemények 117. l.). A magyar mesékben az élet vize (vagy ifjító víz) Tündérországban vagy járatlan rengeteg erdők közepén bugyog fel. Tündérországból hozat a kigyó-ember mátkájának gyöngyházszekrényt. Ha kinyitották, a szoba egyszerre megtelt jóféle illattal, melynek szaglása után megifjodott az ember. Volt abban a szekrényben egy bűvös

szer is, „melyet hajnalhasadáskor, apró-cseperke tündérkék méhszárnyakon gyűjtöttek össze a virágokról. Egy csepp belőle az ősz hajat is aranyhajjá változtatta. Egy másik szelencében oly szépír volt, hogy egy csepp belőle elég volt, hogy a legráncosabb, mohotkás arcot is oly szépségűvé tegyen, mint mikor a fehér rózsára piros szint lehel a hajnal. A harmadik szelencében balzsam volt. Egy csepp belőle egy egész kád vizet oly balzsam fürdővé változtatott át, hogy abban, ha a legnyomorúltabb béna koldús fürdött volna is meg, mégis 24 éves tündérszépségű ifjúvá változott volna" (Merényi, Eredeti népm. 1, 1.). Van aztán olyan forrás is, ki benne megmosakodik, annak arca „naptündöklésűvé, a haja pedig aranyhajjá változik" (Merényi, Dunamell. népm. 1.); sőt még a foga is aranyos lesz (Merényi, Sajóvölgyi népm. 4.). Egy csángó mesében az ilyen viz visszaadja szemevilágát az igaznak, kit a hamis megvakított (Ethnol. Mitteilungen aus Ungarn II. 43). Egy másik mesénk szerint a halhatatlanság királynéja várában van egy „kis oldalszoba egy szögletében egy kis lappancs, mely alatt a halál vize van, kit vele megpreckelnek, azonnal meghal". Egy másik szobában az örökkévalóság kősziklájából ered az élet vize, ennek „olyan tulajdonsága van, hogy ha valaki ezelőtt 4 vagy 5 ezer esztendővel meghalt is, ha csak egy csontocskáját megkapni és ezen vizzel megpreckelni lehet, azonnal legjobb állapotjában felébred" (Arany-Gyulai, Magy. népköltési gyűjt. 1. 371. l.). Végűl egy mesénkben a halál bír hasonló szerrel. Szegény ember egyik gyermeke számára a halált hívja komának, ki neki oly füvet ad, mellyel még haldoklókat is meggyógyíthat (Merényi, Eredeti népm. 7.) (E vonás meg van egy cseh cigány mesében is, melyet Ješina közölt, Romani Csib című cigány nyelvtanában.)

Az élet vize jelentősen és sajátságosan szerepel azokban a nagyértékü magyar népmesékben, melyeket Vikár Béla stenografált le a Dunántúl. Meglepő, hogy Ipolyi, ki oly gondosan felhasználta a magyar mesemotivumokat Magyar Mythológiájában, nem említi az élet vizét. Én e szerény adatokat az „Élet" számára állítottam össze, amely, ha kellően merítenének belőle, szintén egyik kútforrása lehetne irodalmi s főleg társadalmi megifjodásunknak.

NÉGY LEVÉL.

Az „Élet“ számára Írta: Serao Matild.

A nő, kihez e levelek íntézve voltak, már meghalt. Hosszú, de nyugodt halálküzdelmében szemeit gyakran, gondolkodó, szomorú tekintettel függesztette egy finoman vésett, antikezüst szekrénykére, s én gyakran, halkan megkérdeztem tőle, hogy óhajtja-e ezen szekrénykét, mely annyira leláncolta epedő, szenvedő tekintetét. Fejét rázva azt válaszolta, hogy nem. Szelleme már kivált a szerelem és fájdalom okozta emberi érzemények köréből: már semmi sem kötötte őt a földhöz, még az sem, ami miatt most meghalt. *Azután* fölnyitottam e szekrénykét, melyben az alábbi négy levelet találtam s ezekből ismertem meg halála szomorú titkát. Valjon rosszúl cselekszem-e, ha közzé teszem azokat? a nő már a semmisedés örökkévaló álmát aluszsza s emésztő szerelme pihen a hófehér margheritáknak és halvány őszi rózsák alatt. A férfiút . . . ki eme leveleket írta, mi sem rázza föl közönyéből. A közöny pedig halál az életben.

*

Nagyságos asszonyom. — Eljöhetek-e *Adolphe*-ért, Benjamin Constant regényeért, melyet egykor önnek kölcsönöztem? Nagyságod eddig már bizonyára elolvasta a borzasztóan igaz könyvet: reménylem, hogy nem okozott oly fájdalmas benyomást, mint a minőt reám mindig gyakorolt; reménylem, hogy miután Nagyságod jó és gyöngéd, nem fog hinni a mások sivár szeretetlenségében. De miért is kivánta olvasni *Adolphe*-t? Nem kellett volna azt önnek odakölcsönöznöm. S mégis... ha nem adtam volna oda, most nem mehetnék el érte! Valjon elmehetek-e hát? E kötet nagyon becses előttem, most . . . hogy az ön kezeiben is megfordult. Kérem önt, hívjon mielőbb. És arra is kérem, legyen meggyőződve mély hódolatomról, mellyel vagyok kész szolgája — Luciano Serra.

*

Asszonyom — A dolog különös. Mért irok én önnek? Sohasem irtam levelet egy nőhöz sem, sohasem irtam verset egy nőhöz sem. Ma éjjel nem birtam aludni s verset irtam önhöz: reggel széttéptem a költeményt, mert nevetségesnek találtam. Ma este, ime, levelet irok önnek. E szokatlan események gondolkodóba ejtenek. Talán beteg vagyok: valami ismeretlen, rejtélyes láz gyötörhet. Vagy talán ujra gyermek lettem? Harminc éves vagyok, asszonyom: s szégyen volna, ha e korban lennék ujra gyermekké. S aztán még az is bosszant, hogy, mint elismert szellemes és erőslelkű férfiúnak, nincs bátorságom e hizelgő közvéleményről lemondani. Gondolom, hogy midőn ezt olvassa, kacagni fog: én elsáppadok a gondolatra. Igen, ön folyton kacag és soha, sohasem láttam önt mosolyogni. Hófehér homloka kezdi meg a kacagást, szemeinek élénk tüze, mely szikrákat repít ki árnyas pillái alól, mig orrcimpái alig észrevehetőleg tágulni kezdenek, s az ajka szépen felfelé huzódik, hogy alóla kivillognak hófehér gyöngyfogai. Mi volna képes önt szomorúvá tenni, önt, aki mindig kacag? Miért nem gondolkodik néha? Én

azt hiszem, hogy ön sohasem gondolkodik, ön, aki sohasem mosolyog, hanem mindig csak kacag. Ha tudná, néha mily nagyon bánt engem az ön kacagása! Ime, itt van az ön levélkéje: nagyon kicsiny, nagyon illatos, nagyon szellemes, tele van jó kedvvel, vidám, száraz ideges szavakkal. Csak egyik sarkában, mint valami különös melódia, mint egy hízelgő kedveskedés, tétován húzódik meg ez a szó: *ábrándozni*. Ábrándozik ön, asszonyom? Én gyakran ábrándozom s mindig arról, amiről én akarok. Ez nagyon kedves, de egyszersmind nagyon szomorú dolog is. Mert szeretném azt hinni, hogy van valami végzetszerű az ábrándokban, hogy legalább akkor legyőzze akaratomat az ismeretlen erő. Miről ábrándozik ön? Ezt az illetlen kérdést nem azért teszem, hogy feleletet várjak reá. Nagy baj következhetnék abból, ha ön elmondaná nekem, hogy miről ábrándozik! Megvallom, asszonyom, hogy félek. Mitől? Nem tudom: de ez a szokatlan, ismeretlen valami mindjobban megfélemlít. Nyugtasson meg tehát ön. Beszéljen a jövőről... nem, nem, nagyon veszélyes volna. A múltról! Nagyon különös módon utazott el. Esküszöm, hogy nagyon hamar, nagyon korán távozott. Igen sok és nagyon fontos mondanivalóm lett volna még önhöz. Miért utazott el? Ha még pár napig itt maradt volna, talán nem mondtam volna el e fontos dolgokat, de ép úgy, mint most is, éreztem volna annak égető szükségét, hogy önnel beszéljek. Hétfőn történt, emlékszik-e rá? Én nagyon jól emlékszem. A hetet nem szokták elutazással kezdeni. Ha szombatig várt volna, akkor meg azt mondtam volna, hogy a hetet nem szokták elutazással bevégezni. Feketébe volt öltözve: vajjon valakit, vagy valamit gyászolt-e? Oh, asszonyom, mondja meg, kik ama halottak, kiket szive temetőjében elhantolva hordoz? Hajnal volt, ha jól visszaemlékszik, — én nem birom, nem birom elfeledni — komor, örömtelen hajnal, a város még aludt, a levegő ködös volt. Többen voltunk, kik Önt kikisértük, s mindnyájunkat megzavart a kora reggeli óra, a hirtelen elutazás. Ön kacagott — folytonosan! Mindenkivel kezet szorított. Midőn velem szemközt állott, megállott egy pillanatra, mereven a járdán, s kis keze az enyémben nyugodott. Nem néztem Önre: Ön sem nézett reám. Az állomás köröskörül zúgott, dübörgött: barátaink csevegtek. Miről beszélgettek? Én nem hallottam őket. Ön halkan így szólt hozzám: *Köszönöm*. Mit köszönt Ön nekem? Én nem tettem semmit Önnek.... s Önnek nem lett volna szabad nekem semmit megköszönnie. Nem birtam válaszolni, mert a reggeli szellő folytán hangom berekedt és remegett. Aztán Ön beült a kocsiba, mi körülfogtuk az ablakot, üdvözöltük Önt s láttuk, midőn a vonat elindult. Azaz, tévedek: látták Önt elindulni. Én, — nem. Nem láttam tisztán: szemeim elfátyolosodtak a reggeli ködben. Vajjon mit is csináltam én azon a napon? Nem emlékszem rá többé. Azt mondták, hogy ostoba, hülye arcot vágtam, s hogy a szemeim üvegesek lettek. Ez bosszantott, esküszöm Önnek, hogy bosszantott. Ugy zavarosan mindig látni véltem az Ön kalapjának fehér tollát, amint lengett, táncolt szemeim előtt: azt hiszem, nagyon hideg volt ama reggel, mert én majd megfagytam. Miért vitte el az én zsebkendőmet? Mit fog vele tenni? Szegény zsebkendő, amely miatt Desdemona meghalt! Azt irta nekem, hogy a *begonia* meghalt, elfonnyadt az Ön távollétében, talán épen az Ön távolléte miatt. Ez fájdalmat okozott nekem. Ime, e szegény virág, mely elhagyatva meghalt gyógyíthatatlan bánatában. S ki törődik vele? Senki. Vajjon létezik-e mennyország a virágok számára? E vétkes virágok oly sok bűnre csábítanak, kényszerítenek bennünket, hogy mindnyáját a pokol tüzében kellene megégetnünk. S milyen szép lehet a pokol, e kínzott, örökké égő virágok diszében, melyek sohasem emésztődnek meg! Észreveheti levelemből, hogy

nagyon jó kedvem van. Istenem, én istenem, milyen nagyon jó kedvem van! Szinte magamra sem ismerek többé. Barátaim azt mondják, hogy felülmulom önmagamat, még jobban felizgatnak, hevítenek, s én oly szellemes, keserű dolgokat mondok, hogy szinte sirhatnék belé. Asszonyom, azt hiszem, hogy egy óriási halmaz kimondhatatlan ostobaságot irtam Önnek: de esküszöm, hogy megbántam. De arra is esküszöm, hogy még többet, sőt még nagyobbakat is fogok irni. Ha valaki ráadja a fejét az ostobaságra, többé soha ki nem józanodik. Ön pedig vagy megadja nekem az általános föloldozást, vagy nem adja meg. Mert bünös vagyok. De egyszersmind szegény gyermek is vagyok, aki tétován hebeg, reszket, könyörög ... és szeretne meghalni ... Luciano.

U. i. Eljön Livornóba, a fürdőkre? Egyedül ... lesz?

Junius 14-én.

*

Szeptember 10-én.

Emésztő gyönyöröm, szerelmes tigrisem, ábrándos szemü röpke gazellám, én kínszenvedésem, lelkem édes álma, végtelen szerelmem! — Hamar, hamar, ird meg, hogy szeretsz, hogy a te Lucianod vagyok, hogy te az én Luisám vagy, egészen az enyém, egyedül csak az enyém. Sürgönyözd meg, hogy szeretsz. Hadd lássam ezt a szót, még ha a távirótiszt ostoba keze irja is le azt! Küldj azonnal egy sürgönyt. Két napja, hogy nem látlak, két napja hogy nem láttam az én fekete, lángoló szemü gitánámat: nem láttalak és reszketek, szenvedek és megőrülök, — mert csak holnap este láthatlak viszont. Lázban vagyok mint mindig. Te vagy az én lázam. Itt bent, keblemben, mintha egy éles penge dúlna, amely tépi, szaggatja, sebzi, darabokra szeli, kínosan hasogatja szívemet, míg, csodálatos módon, minden sebem ujra beheged, hogy azonnal ismét fölnyiljék és patakban ontsa a vért. Itt bent, a halántékaimban egy szöget érzek, egy kis szöget, amely át meg át fúrja agyvelőmet. Hogy erőt vegyek a kínos álmatlanságon, a chlorálhoz folyamodtam. Jót tesz nekem a chlorál, de én jobb szeretem a te csókjaidat. Oh Luisa, milyen a te csókod! Te nem tudod, te nem érzed azt: te csókolsz csak és nem érzed kéjét. Luisa, gyöngyvirágom, én el vagyok veszve. Kizökkentem a reális élet keretéből. Mert ilyen a szenvedély. Érted, benned, lelkedben, nevedben élek. És mégis haldoklom. Körülöttem sürög-forog az emberek világa, hallom barátaim szavát, megfogom kezüket, érzem kézszorításaikat: de mindez, mintha csak halvány árnyak társasága volna, üres, alig hallható moraj, olyan kisérteties életkép, milyenekről Poe Edgár álmodozott. Az egyedüli dolog, az egyedűli érzelem, mely pezseg, forr, visszhangzik lelkemken, mely megrészegít, őrültté tesz, gyötör, éget, kínoz és emészt: a szerelem! Luisa, én el vagyok veszve. Mi együtt őrjöngünk, oh Luisa, biborba öltözött szende angyalom. Hiába ragyog a nap: hiába fognak tündökölni ma este a csillagok — te nem vagy, te nem leszel mellettem. Haldoklom, oh asszony. Ments meg, esdve kérlek. Mindent neked köszönhetek: életem e boldogságát te hoztad reám. Mély, igaz hitemet a szerelemben, te adtad nekem: te vagy az én utam, mely Damascusba vezet. Jőjj el, ne hagyj meghalnom. Oh mily végtelen szerelmet, mily bizarr és iszonyú látományt látok én, ha önmagamba tekintek. A veszély őrjöngő vágya zavarja meg érzékeimet, az örvény szédítő ereje fog el, mint azokat, kik a leomló jéghegyeken járnak, konokúl rohanok vesztembe, mint az Afrika-utazó, ki rémes, ismeretlen halálba készül: — a szenvedély az. Luisa, egyetlenem, te az enyém vagy, az enyém. Leveledben te magad jöttél el hozzám, már szószerint tudom az egészet, vánkosom alatt tartom, mely éget, szivemben őrzöm azt. Ne irj nekem igy, ne tégy őrűltté leveleiddel, melyek-

ben olvadva árad szét a tűz. Adj havat, adj hüsítő jeget, mert elégek. Légy kegyes, légy nyugodtabb. Luisa, aki megemészted forró szerelmemet, ne égess el lángoló tüzedben. Oh szép Luisa — miért vagy oly igen szép, oly öntudatlanúl gonosz és oly öntudatosan jó? Így szeretlek téged. Ne mondd meg, ki vagy. Nem akarlak ismerni. Szeretni akarlak, rejtélyes talány, oh Szfinxem, ki szívemed marcangolod, de nem akarom tudni a rejtélyes feloldó szót. Hallgass. Halj meg velem, néma csendben, szelelmünk mély, örök titkában. Vagy élj nekem és velem. Élj, Luisa, és szeress engem. Te vagy a fényes igazság, a vakítva ragyogó dél, az életet sugárzó örök meleg. Te vagy nekem a szerelem legtisztább megnyilatkozása, csábítóbb való, mint bárminő ideál: általad és miattad szerelmes képzeletem, elmém, szívem, ajkaim, szemeim. Holnap este eljössz. Ha késel, elkárhozom. Mint az ördög a poklok kínjai közt, úgy vergődöm én a várakozás reszkető gyötrelmében. Oh isten, miféle szerelem ez, melynek könyei nincsenek és mégis oly kétségbe esett? Miféle szerelem ez: melynek mosolya fájdalmas vonaglás, pillantása gyujtó láng? Uram, én istenem, az, amit szenvedek, elviselhetetlen, érzem, hogy szívem vergődik, megtörik, megszakad, a fejem szétpattan. Szavaimba akarnám önteni a borzongást, az égető tüzet, a megrebbenő hebegést, a fájdalmas vonaglásokat, az őrjöngő vágyat, a legyőzhetetlen, végzetes szerelem minden vad szenvedélyét, hogy őrjöngenél általa te is. Luisa, elégek. Meghalok, Luisa — Luciano.

*

Kedves Barátnőm. — Látom leveledből, melyre ha kissé későn válaszolok, bocsáss meg nekem, hogy még mindig izgatott, ideges vagy és lázban szenvedsz. Én nem akarom, hogy ez tovább is így tartson, édes Luisám. Neked nyugodtnak *kell* lenned. Nyugalom nélkül az élet valóságos pokollá lesz. Minden erős lélek megtalálja a szükséges nyugalmat. Kisértsd meg kedvesem, kissé higgadtabban gondolkodni. A higgadt megfontolás ugyan hideg, de jótevő hatalom. S meg kell előtte hajolnod, mint én is meghajlom előtte. Ez a higgadt megfontolás majd meggyőz téged arról, hogy úgy neked, mint nekem fontos kötelességeink vannak. Ne hidd, hogy azért említem föl a kötelességet, mintha nem szeretnélek. Én nagyon szeretlek téged, te jól tudod, s fölösleges volna azt ismételnem. Te vagy az egyedüli nő, kit valaha szerettem. Sőt épen ezért óhajtom forró vággyal a te boldogságodat: s inkább dűljön romba az enyém! Nyugodtnak, derültnek akarlak látni, kedves jó Luisám. A viharnak nem szabad sokáig tartania: a derült időnek kell állandóan megmaradnia. Nem akarom, hogy örökké furdaljon a lelkiismeret, hogy földúltam élted nyugalmát. Kérj tőlem bármi áldozatot: én mindenre kész vagyok. Föláldozom magamat jólétedért. Ha van szerelem, én szerettelek téged, Luisa. Óhajtanám, hogy nagyon is szenvedélyes lelked ép úgy megvetné a földi dolgokat, mint az enyém, mely végkép elfordúlt azoktól. Hidd el, semmi és senki sem érdemli meg egyetlen könyedet sem. Én még kevésbbé, mint a többiek! Légy hideg, légy büszke, Luisa, vess meg engem: s erősnek fogod érezni magadat. Ne hagyd észrevenni, hogy sírsz, sőt ne is sírj, soha: aki sír, az nemcsak áldozat, de egyszersmind gyáva is. Emelkedjél felűl nemeden, önmagadon, az életen. Kacagj, kacagj, Luisa, mint azelőtt kacagtál. Vedd elő ujra kegyetlen kacajodat: s ha először magad iránt leszel kegyetlen, majd később a többiekkel is az leszel, vagyis erős és diadalmaskodó. Luisa, mi találkozni fogunk. Azon a napon te nem mondasz nekem semmit, én sem mondok neked semmit: uralkodnunk kell önmagunkon, oly édes legyőzni önmagunkat! Te kacagni fogsz velem; mert a szerelem, hidd el, Luisa, alávaló dolog s az élet haszontalan, nevetséges. — Luciano.

TIZENKETTŐ.

— Mariánának. —

Tizenkettőt ha üt az óra
Szép lassan, ünnepélyesen,
Tizenkét csókot, édesem,
Hadd nyomjak két piciny kacsódra.

Minden külön ütésre, engedd,
Egy csókot adok csendesen,
Azon gyönyörért kedvesem,
Amelyet rám pazarla lelked.

Egyet emlékeért a napnak,
Melyen meglátott két szemed,
S azt súgta ajkad, hogy szeret
Örökre, míg csak látni fognak.

Egyet a sok vigasz fejében,
Amit csepegtetél belém,
Ha félteni kezdélek én,
S nem volt okom rá semmiképen.

Egyet a fájdalom jeléül,
Mely akkor tépte lelkedet,
Mikor mondám: nem élhetek
Ezentúl hő szerelmed nélkül.

Egyet, mert ágyamnál virasztál,
Ha láz gyötörte testemet,
Őrködve álmaim felett,
Szebb voltál így az őrangyalnál.

Ezt, mert szörnyű hibám elnézed
És megbocsátod szüntelen
Azt, hogy — bevallni röstelem —
Megszegtem sokszor a hűséget.

Egyet, mert az jut most eszembe,
Hányszor rebegte ajakad,
Mikor az álmod megszakadt,
Nevem ábrándosan, epedve.

A szép virágért ezt az egyet,
Amely egészen ép maradt,
Mely oly igéző, mint magad,
S oly hófehér, mint tiszta lelked.

A bú s keserv fejében ezt itt,
Mikor kétség s remény között
Erkélyeden időd ölöd,
Míg várasz reám reggeltől estig.

Ezt, mert a sok levélnek véget
Nem vetsz, amiket írsz nekem
E címmel: *„drága életem“*,
Holott tied e *számos élet.*

E csattanós, e röpke csókom,
Amely vigasszal van tele,
Szerelmem hű tanújele,
Mellyel neked mindíg adózom.

S e hosszu csók, mely mint tüz, éget,
Elmondja boldog múltamat,
Sőt még jövőmre is kihat,
Mert azzal tetszém meg tenéked.

De megakasztja a verőket
Az óra gépe ezalatt . . .
Ne told el félre ajkamat,
Ó hadd ismételjem meg őket!

Eusebio Blasco után spanyolból: **Kőrösi Albin.**

VIDÉKI MUZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK.

A Dunántúli Közművelődési Egyesület választmánya üdvös mozgalmat indított meg a nyilvános közművelődési gyűjtemények érdekében. Javaslatait f. évi december hó 9-én egy országos értekezlet elé terjesztette, mely azokat lényegük szerint elfogadta, ez ügyben a további vezetést a D. K. E.-re bízta s a teendők megállapítására bizottságot küldött ki, mely a közreműködő közművelődési egyesületek vezetőiből, illetőleg megbizottaiból alakulna.

Az ügy olyan fontos, hogy kötelességünknek tartjuk e helyen is hozzá szólani. Ha nem mindenben helyeseljük a kezdemény céljait vagy eszközeit, nem gáncsoló kedvből tesszük, hanem őszinte használó szándékból.

Ha számot akarnánk magunknak adni az egész javaslat összbenyomásáról, meg kellene vallanunk, hogy azon igazán imponáló előmunkálatok és rengeteg aktahalmaz mellett is, melyeknek legrövidebb elenchusát a lángbuzgalmú titkár az értekezlet elé terjesztette, némi dilettantizmus látszik az elaboratumban, kivált a muzeumi ügy felfogásában. És önkéntelenül felmerül az a kérdés is, vajjon a D. K. E. a maga területén vivott-e ki máris olyan nagyszabású eredményeket, hogy eléggé kipróbált erejűnek és igazolt tekintélyűnek tartotta magát arra, hogy az egész országra szóló ily nagy mozgalmat kezdeményezzen a siker biztos reményében, nem félvén attól, hogy a nemes szándékú tervnek dugába dőlte esetleg árthat az ügy más módon való napirendre tüzésének? Mi e kérdésre egyelőre igennel felelünk, elég erősnek és kipróbáltnak tartjuk a D. K. E.-et és átmegyünk a javaslatnak egész rövid tárgyalására. Hogy szorosan a tárgynál maradhassunk, az indítványok sorrendjét követjük igénytelen észrevételeinkkel.

1. Mi is országszerte szükségesnek tartjuk a nyilvános közművelődési gyűjteményeknek szaporítását és a meglevőknek gyarapítását. De még szükségesebbnek tartjuk, hogy a meglevők kellően elhelyeztessenek, célszerűen rendeztessenek, rendesen kezeltessenek olyképen, hogy a közönség hozzájuk férhessen, azoknak szükségét érezze, azokat szivesen látogassa, belőlük okulást merítsen. A könyvtárak könyveit forgalomba kell hozni, a népet szoktatni, mintegy kényszeríteni kell az olvasásra, a házába kell vinni a könyveket. (A népkönyvtárakról és hasonlókról rendkívül tanulságos felolvasást tartott f. évi márc. 20-án, Bécsben, a Wissenschaftlicher Clubban Leisching Ede, Geistige Wohlfahrtseinrichtungen des In- und Auslandes; kivonata a Monatsblätter des Wissenschaftlichen Club, XV. 2. számában). Számos gyűjteményt ismerünk vidéken, köztük értékesebbet is, mely teljesen hasztalanul hever valamely zúgban, kallódik és romlik, a közönség nem férhet hozzá. Ugynevezett nyilvános könyvtár is van olyan, mely talán soha sem nyilik meg, mellyel csak molyok foglalkoznak. Arról kellene gondoskodni, hogy e parlagon heverő gyűjtemények gyümölcsözőkké váljanak.

2. A kormányhoz és országgyüléshez intézendő feliratok petitumaira nézve megjegyezzük:

a) A régészeti leletekre vonatkozó törvényes intézkedések szelleme nálunk igazán praehistorikus. A hazai föld megőrizte legbecsesebb őskori kincseket most is külföldre hurcolják és egy-

egy lelet fölött évekig elperlekednek. E képtelen állapot megszüntetésére kell történni valaminek. Köszönet a D. K. E.-nek, hogy e dolgot megpiszkálta. De a teendők programmjának szakszerü megállapitása és keresztülvitele már a Nemzeti Muzeum vagy az országos Régészeti és Embertani (?) Társaság kötelessége volna. Súlyos mulasztás terheli, hogy eddig nem tette. Legalább nem a kellő eréllyel és kitartással.

b) A nyomtatványok köteles példányainak beszolgáltatása körül eltűrt lanyhaság és törvénymegvetés a mi gyalázatos kulturpolitikánknak egy parányi, de jellemző szégyenfoltja (Nálunk különben sok ilyen szégyenfoltot szépségtapasznak tartanak). E sorok irójának gyakran van szüksége egy-egy olyan újabb könyvre, melyet hazai dolgokról hazai író irt és a hazában adott ki s mely a fővároi nyilvános könyvtárak egyikében sem található.

A Nemzeti Muzeumnak legelső hivatása, hogy magában foglaljon minden irodalmi nyomtatványt, mely irójánál, tárgyánál, nyomtatásánál fogva Magyarországra vonatkozik. Itt selejtezésnek nincs helye, sőt épen a jelentéktelen dolgok, pl. vidéki kis hirlapok megőrzése fontos, mert monumentális kiadványok Muzeum nélkül is megmaradnak.

c) Az országos Muzeum-felügyelő állása rendszeresítve van, csak adminisztrativ személyzet és intézkedési jog kell hozzá.

d) A törvényhatósági levéltárnoki állás eltörlése nagy hanyatlást jelentene. De gyökeresen meg kell változtatni szervezetét. Eddig főispáni kreaturáknak teljes munkátlansággal járó szinekurája volt gyakran... Pedig oda munkás szakértők kellenek, akik rendezzék, rendben tartsák és feldolgozzák a levéltáraknak kivált műveltségtörténeti nagy fontossággal biró kincseit, melyeket az eddigi levéltárnokok úgy őriztek, mint az elátkozott lelkek.

e) Könyvtárnoki tanfolyamoktól semmit sem várunk; már csak azért sem, mert alig volna, aki rendezhetné. A mi nagy könyvtáraink szervezete is fölötte fogyatékos. A szükséges gyakorlati instrukciókat körlevelekben is meg lehet adni, ha van kinek.

f) Az iskolai könyvtárakra beszedett pénzek hováfordítása igazán rászorulna egy kis ellenőrzésre. A tanuló ifjúságot sok egyeben kívül ezen a címen is zsarolják, ellenértékeket alig nyújtva neki.

3. A törvényhatóságokhoz intézendő emlékiratokra nézve még lényegesebb megjegyzéseink volnának:

a) A köteles példányoknak a levéltárakban való megőrzése a legsürgősebb intézkedések egyike. Tudtunkkal aránylag kevés hely az, ahová befolynak a köteles példanyok s ahol nem kallódnak el. Nem szorítja senki a nyomdákat, sőt ezek egy része nem is tudja, mi az a köteles példány. De ezt a dolgot nem lehet a törvényhatóságoknak spontán buzgalmára és kulturális érzékére bizni, ez iránt a belügyminisztternek a legszigorúbb rendeletet kellene kiadnia, de aztán a végrehajtást is tüzetesen ellenőriztetni, amivel a közigazgatási bizottság legalkalmasabb tagját direkt kellene megbizni.

b) A míg a gyűjtemények ügye törvényhozásilag nincsen gyökeresen rendezve, nem tartanók célosnak, hogy a törvényhatóságok költségvetését ilyen címen terheljük.

c) Ez a javaslat leglényegesebb pontja, s ez ellen vannak leglényegesebb kifogásaink. Először is nem szeretnők a régészeti kutatás ügyét a megye kezében látni. Isten mentsen pl., hogy a szolgabiró ásatásokat rendezzen! A legjobb konzervátor egyelőre a föld, amely századokon és évezreden át megőrizte az előkor emlékeit. Abban a földalatti muzeumban az igazi szakértő biztosabban megtalálja a „leleteket“, mint némely közgyűjteményben. Ott nem romlanak, nem kallódnak, nem sikkadnak el. Mert nálunk igen sok régészeti lelet mihelyt fel van födözve, egyúttal el is van veszve, legalább a nemzetre nézve. Csak hadd pihenjenek még pár évig a

föld gyomrában azok a jövendőbeli leletek, míg avatott kéz szakszerűen nem hozza őket napvilágra.

Igenis szükségeseknek tartjuk a megyei muzeumokat. De ezeknek alapjául és zöméül nem a régészeti, különösen nem az ősrégészeti tárgyakat tekintjük, hanem a vidék népéletét feltüntető néprajzi gyűjteményt. Ez azonban olyan sarkalatos és egyúttal olyan zavaros homályban leledző kérdés, hogy ezt egész külön és behatóan tartjuk közelebbről tárgyalandónak. Most az általános elvre nézve csak ennyit: törvény rendelje el, hogy minden megyében megyei muzeumot kell állítani a törvényhatóság közönségének költségén, közadó-pótlékkal, erre alkalmas közalapok bevonásával, közadakozásból s más jövedelmi forrásokból. Ahol a megyében már van jelentékeny és fejlődésre képes köz- vagy magángyűjtemény, ennek tulajdonosával kell megegyezni, a nyilvánosságnak és az állománynak teljes biztosításával. Törekedni kell több kisebb intézeti, testületi stb. gyűjtemény egyesítésére, esetleg a tulajdonjog fentartásával.

4. Nem lehet kifogásunk az ellen, hogy „országos muzeum- és könyvtárbizottság“ agitáljon folyton ez ügy érdekében, különösen, ha az értekezlet határozata értelmében helyesen állítják össze a bizottságot és a közművelődési egyesületek vezetőin s ezek helyettesítőin kívül igazán avatott szakértőket is megnyerhetnek. De ezentúl aztán nem várunk és nem kívánunk semmit e bizottságtól. Különösen pedig nem kívánjuk, hogy netalántán ez csináljon terveket és szervezeti szabályokat a gyűjtemények számára. Az értekezlet az akció vezetését tovább is a D. K. E.-re bízta. Helyesen cselekedett. A D. K. E. nagy érdemet szerzett közműveltségünk körül, hogy ez ügyet felvetette. Ne is szünjék meg a figyelmet felkelteni, az érdeklődést éleszteni, a hivatalos és hivatott faktorokat sarkalni, a közönséget tájékoztatni és buzdítani. De a részletek megállapítására, a gyakorlati szervezésre nem tartjuk illetékesnek a kezdeményező egyesületet, valamint arra sem, hogy az ország más részeiben a lokális akciót vezesse. Szükség és kötelesség, hogy a többi országrészekben is a közművelődési egyesületek vállalkozzanak erre a maguk területére nézve, a felföldön a felvidéki K. E., az erdélyi részekben az EMKE. (ez utóbbi külömben már indított is rokonirányú mozgalmat). S ez alkalomból tán rá lehetne mutatni arra, mily üdvös, hasznos, sőt szükséges volna, hogy a Délvidéken is működjék egy hatalmas szervezetű Magyar Közművelődési Egyesület, s hogy nagy magyar Alföldet a nemzeti kultura érdekében is élénkebb tevékenységre bírja egy külön társadalmi szervezet. Ez az öt nagy egyesület, Fiume számára külön szervvel és a fővárosban a Magyar Egyesülettel egyetemben aztán tarthatnának a fővárosban együttes organumot vagy irodát és évenkint felváltva más-más országrészben közös értekezleteket. Igy aztán eredményesen működhetnék a nemzet társadalma a közös nemzeti kultura üdvére.

Nonquis.

LIDI KARÁCSONYA.

Rajz a cigány népéletből.

Irta: Wlislocki Henrik.

A hegyi tájat ellepte a hó. A hold kíváncsian kandikált az elhagyott téli vidékre; erős szél hullámos sorokba söpörte a havat, mintha fehér szénarendeket kaszálna. Csak egy öreg, átázott sátoros cigánynő kullogott a havas országúton. Sem előre, sem hátra nem nézett; néha-néha megállott, kezét fagyos homlokára tette, mintha a szél zúgásából kilesni akarná az élet titkát. Majd odaért az útszéli korcsmához.

— Bemenjek, ne menjek? Ne menjek, bemenjek? — mormogta megállapodva a korcsma szurtos ajtaja előtt. — Mégis, viszek a szegénykének egy kis pálinkát! Hiszen annak is élni kell! — mondá magában s benyitott a korcsmába. De alig tette be maga után az ajtót, egy parasztszekér állott meg a korcsma előtt.

— Hé, Jakhesz bácsi! pálinkát ide; pálinkát, mert megfagyok! — kiáltott a szálas fiatal paraszt, aki egyedül ült a szekéren. De nem hallották benn a szavát, elnyomta a szél zúgása. Néhány perc múlva kilépett a korcsmából a vén cigánynő.

— Ejnye, az ebadtát! — szólt a fiatal paraszt — hát kend Boriné már elkezdte a szent estét? No jól teszi, csak hozzon a zsidótól hamar nekem is egy fél icce papramorgót, mert farkasgyöntató hideg van ám ide kinn.

A vén cigánynő szótalanúl visszament a korcsmába és csakhamar hozta a kívánt italt. A paraszt jót húzott az üvegből s aztán átadta a cigánynőnek.

— Igyék, Boriné! Messze van még a maga putrija! — szólt a fiatal paraszt.

— Nem kell nekem Andris a te italod! — válaszolt a cigánynő. — Megetted a lányom szívét, megittad az életét.

A paraszt haragosan a lovai közé vágott és gyorsan továbbhajtatott. Erre a zsidó korcsmáros megjelent az ajtóban. Boriné átadta neki a még félig telt üveget.

— Mit, hát meg se itta a pálinkát? — szólt a zsidó — és nem is fizette meg! No sebaj, majd megkapom az árát; gazdag ember, nagy gazda Bárdos Andris. Tudja azt maga is Boriné. Ugy-e? No igen, mit csinál a lánya, hogy, mint van a szép Lidi?

A cigánynő mérgesen a rőtszakálú zsidó elé ugrott. — Ugy érzi magát, mint Krisztus, mikor a zsidók keresztre feszítették; csakhogy őt egy keresztény feszítette meg! — sipított a vén asszony.

Aztán elsietett. Az országútról letért egy mezei ösvényre, mely a közeli hegylánc aljához vezetett, ahol földbe vájt barlangokban sátoros cigányok szoktak télen át tanyázni.

Boriné gyors léptekkel sietett a cigánytelep felé. Ahogy a hegy aljához közeledett, egy magas termetű, hosszú szakállú férfi állta útját.

— Ugyan Bori, mit művelsz? — mondá a cigány. — Szürkület óta várjuk megérkezésedet. Jól tudod, hogy karácsonyeste van és nekünk össze kell házasítanunk a fákat; ezt nálad nélkül

nem végezhetjük. Te vagy a törzs legelső varázsló asszonya, neked kell a fácskák összeházasításánál a hagyományos imádságot elmondani. Tudod, hogy e nélkül nem ér semmit az ünnepünk; és szerencsétlenség éri szorongatott szegény népünket, ha elhagyjuk ezt a régi szokásunkat. De te inkább a fehér embereket kúrálod és kártyát vetsz asszonyaiknak, semhogy népeddel törődnél!

— Ne haragudj, vajda! — válaszolt a vén cigánynő. — Azonnal megyek, várj!

Botjára támaszkodva felsietett a domb közepéhez és a rozzant ajtón belépett a barlangba. Egy ruhaneműekkel, zsákokkal, rongyokkal fedett szalmacsomó közé dugta a pálinkás üveget, melyet az útszéli korcsmában megtöltetett volt. Aztán kiszaladt a barlangból, a nélkül, hogy csak egy pillantást is vetne a fiatal cigánynőre, aki ott guggolt a pislogó tűz mellett. Fölsietett a vajdával együtt a domb tetejére, ahol a többi cigány már össze volt gyülekezve. Boriné kivette a kebeléből a varázszacskóját, melyben titkos gyógyszereit tartogatta és varázsigéket mormolva néhányszor ráütött vele a fűzfa- és fenyőágra, mely a domb tetején a földön hevert. Letűzte a két fácskát egymás mellé, aztán kivett varázszacskójából egy vörös fonalat és összekötötte őket. Végül letérdepelt. A cigánysereg áhitattal állta körül a vén asszonyt, kinek ajkairól elhangzott az ősrégi imádság: „Nagy úr, fenn az égben! Mi szegény férgek vagyunk itt a földön! A szelek fúnak és mi fázunk és senkisem segít rajtunk. Nagy úr az égen, hét aranyos hegyen álló aranyos székedről tekints reánk aranyos szemeddel. Ugy élünk, mint az erdei madarak, mint a mezei egerek; ha te nem adsz nekünk ételt-italt, éhen halunk, szomjan halunk. A fehér emberek rothadt ételt, poshadt vizet adnak nekünk, megvernek bennünket. Aranyos urunk az égben, hadd, hogy gyarapodjunk, hadd, hogy erősödjünk, mint az erdei fa, mint a virág a fekete földben, mint a nád az iszapban. Eső hull az égből, és a fa nő; nap süt a földre és a virág sarjadoz; jön a szél és a fa kidől; jön a dér s a virág elhervad: jönnek a rossz szellemek és mi megbetegszünk, meghalunk. Aranyos nagy urunk fenn az égben, láncot, gátot húzz körülöttünk, hogy a rossz szellemek ne közelítsenek meg; mert mi, az útak kövei, a sár fészkei, mi a szél pora, mi mindig csak téged dicsérünk!“

A vén asszony fölkel helyéről, odatámolyog a cigányok csapatához és így szól a vajdához:

— Holnap itt ünnepiesen elégetitek az összeházasított fácskákat; számomra tartsatok meg egy kevés hamut; jó szer az mindenféle bajról.

Egy fiatal cigány nevetve mondá:

— Tán csak nem akar Boriné a lánya számára szerelmi bájitalt főzni!

Boriné nem válaszolt semmit, hanem közelebb lépett a vajdához és mondá:

— Aztán ügyelj, hogy embereid közül senkise szóljon az éjjel egy árva szót se, ha meglátja a mindenmagok fáját, mikor az égből leereszkedik az összeházasított fácskákra és nekünk varázsló asszonyoknak hozza a gyógyfüveket. Tudod, tavaly előtt Sánta Miki meglátta ezt az égi fát és elkiáltá magát. Azóta bolond a szegény!

A cigányok lassankint leereszkedtek a hegytetőről és visszavonúltak barlangjaikba. Boriné is lassú léptekkel közeledett téli otthonához. A rozzant ajtó előtt megállott az öreg asszony és mélyen felsóhajtott. Aztán benyitott a barlangba. A fiatal cigánynő még mindig ott ült a pislogó tűz mellett és egérbőröket varrogatott össze.

— Mit csinálsz, Lidi lányom? — kérdezte az öreg cigánynő.

— Készítek számodra, anyám, egy új miscserhát (egérsátrat), hogy majd azon jósolj nekem is, — válaszolt a leány. Az öreg asszony egy hang nélkül, a barlang közepén állva, sokáig nézte a lányát. Lidi csak varrta egymás mellé az egérbőröket, aztán az egész különös leplet ráhúzta egy mogyoróágból

készült abroncsra és megerősítette apró szegekkel.

— Megvágjam-e, anyám, a balkezem kis ujját, hogy véremet ráfröcskendezd a miscserha bőreire és jósolhass nekem a véres pontokból?

— Nem, Lidi, — szólt az öreg, — nem jósolhatok neked semmit; jósolj te magadnak; de mindenekelőtt ne pusztítsd magadat. Hallod, Lidi?

A leány vékony pici ajkai remegtek, míg anyját a barlang egyik szögletében levő fekvőhely alatt kotorászni látta. Az öreg asszony fölemelkedett a szalma- és rongyhalmaz mellől, kezében tartva az elébb oda rejtett pálinkás üveget. Félig üres volt. A vén cigánynő a barlang ajtaja felé fordult. Ne lássa a leánya, hogyan pereg le öreg szeméből egy könycsepp; csak egyetlenegy könyugyan, de végtelen fájdalmat foglalt magában. Sokáig állott az ajtónál némán, mozdulatlanúl. Lidi néha-néha lopva felpillantott az anyjára. Igen, neki is van, minden embernek van egy enyhítő könye, csak nekem nincs! — gondolta a leány, észrevéve, hogy anyja a szemeit törli. Az öreg asszony letérdelt fekvőhelye előtt, s a szalma alá dugta a pálinkás üveget, motyogván:

— Minek is haragszom? Hisz ő élni akar; persze hogy élni, élni akar.

Aztán fölemelkedett és botjára támaszkodva a leányához vánszorgott; leült a tűz mellé és az oldalán csüngő tarisznyából elővette szurtos kártyáit. Lidi emelt.

— Makk tizes! szerencsétlenség, halál! — motyogta az öreg.

— Bárcsak meghalnék, — sóhajt Lidi. Az öreg ráemeli fénytelen tekintetét; keményen néz a leányra, s valami vádló, lesújtó hidegséggel mondja:

— Apádat nem szerettem, de hozzámentem, mert szüleim úgy akarták. Hozzá mentem és hű maradtam hozzá, habár mást szerettem s az is szeretett engem. De ha ez jobbra ment, én balra mentem. Ő még atyád előtt meghalt; atyád nemsokára követte őt. Én egyedül maradtam botommal és — veled. Téged is már két éve elveszítettelek; és lásd, még sem kívánom halálomat, mert tiszta a szívem, tiszta a lelkem. De te, Lidi, nem fogadtál szót; neked fehér ember kellett; elmentél Bárdosékhoz szolgálni, hogy Andris elvegye tőled azt a becsületet, ami a cigányleánynak is csak egyedüli becsülete. S aztán? Tovább mondjam-e? Ő kutyákkal üzetett el telkéről s aztán megházasodott. És te? Megölted a magzatodat és még mindig szereted Andrist, hogy ő kacagjon rajtad és te... te a pálinkával pusztítsd magadat...

Lidi megborzadt, közelebb húzódott az öreghez:

— Anyám, édes anyám; nekem még a botom se lesz, senkim se lesz... egyedül, egyedül leszek. De utolsó órámig szeretem azt, aki engem örökre elhagyott...

Boriné csak nézett a magába összeroskadó leányra. Hisz két év alatt számtalanszor hallotta már e szavakat leánya ajkairól. Igen, két hosszú éve annak, hogy leánya visszakerült hozzá a falu leggazdagabb legényének udvaráról, ahol testtel-lélekkel szolgálta azt az átkozott, könyörtelen fehér embert, kivel ma este az útszéli korcsma előtt találkozott. E két év alatt Lidi nem változott. Mindig csak kín és panasz és — pálinka; e körül pergett le magános élete. Pedig ő, a szerencsétlen leány szerencsétlen anyja, hogy meg tudná alázni azt a büszke fehér embert, ha arcába vágná neje előtt, hogy nem szerelemből, hanem csak haszonlesésből vette el azt a gyönge, beteges fehér asszonyt, kinek a halálát várva-várja, hogy azután, talán ismét rövid időre, megint magához vegye a szép fekete cigánynőt... Odalépett leányához és kezét szorongatta. Érezte, hogy meg kell hajolnia a végzetes sors előtt, ha csak össze nem akarja törni azt a szép virágszálat, aki most könyező szemmel, kíméletért esdve, néz fel hozzá. Hej, pedig hogy megalázhatná, testileg, lelkileg megölhetné azt a büszke fehér embert, ha csak Lidi beleegyeznék...

Boriné egész marék pénzt vett ki zacskójából, hatosokat meg krajcárokat, és Lidi ölébe dobta:

— Nesze pénz; csinálj vele amit akarsz. Csak azt az egyet mondom neked, ha iszol, igyál tisztességes pálinkát, ne a legkomiszabbat. Ha már az ember el akarja magát emészteni, legalább tisztességes eszközzel tegye. Az útszéli korcsmában is kifizettem a tartozásodat; ott is ihatsz, amennyi kell. Tudja a zsidó, ki az öreg Boriné, a Leila cigánytörzs hires varázslóasszonya. No, de már mindegy; lemegyek a faluba és csak holnap éjjelre jövök fel hozzád. Palkóné fél, hogy karácsonyra lebetegszik és aztán a gyermeke csak harminchárom évet él, mint Krisztus. Megkért, hogy segítsek rajta. Áldjon meg a nagy úr, a jó isten.

Boriné kiment a csikorgó téli hidegbe. A félhomályos néma egyedüliségben, a kétségbeesés lázongó érzései és gondolatai közt hányódva, ott ült Lidi a pislogó tűznél. Jól tudta, hogy számára örökre el van veszve az, aki mindene volt egykor, egész világa, élete. Igy jár az, aki elhagyja barna népét és a fehérekhez szegődik, hogy azok aztán csúfot űzzenek belőle. Hanem őneki már úgyis mindegy; nem érzett ő két év óta már semmit sem. Csak azt érezte, ha néha-néha józan volt, hogy nem bírja el sokáig a bánatot, hogy a szenvedés összezúzza érzését, szívét, lelkét, mindenét; de ha aztán ivott, azt is érezte, hogy hiszen szenvednie kell, mert az ő számára már csak az van hátra, csak ez marad meg neki az egész nagy életből. Maga kereste magának. De azután csakhamar újra elfogta szívét a sajgó fájdalom. Izgatottan ugrott fel helyéről, odament a szalma- és rongyhalmazhoz, kivette alóla a pálinkás üveget és fenékig ürítette. Neki menekülnie kell a bánat elől, akár a végpusztulásba. Aztán ott állott a barlang félhomályában, némán, mereven, mintha várná, honnan tör reá a halál. Végre elfödte kezével nagy fekete szemeit és kitört belőle az a görcsös, nyögő zokogás, mely úgy hangzott, mintha néma emberből erőszakolna ki hangokat a gyötrelem. Ugy érezte, hogy elkerülhetlenül bele kell mennie a rettenetesen integető, csalogató romlásba. Hol is volna számára a menekülés útja? Eszébe jutott újra, hogy mikor Andris előtt a mult nyáron az országút porában heverve, könyörületért, szánalomért esedezett, hogy vegye magához cselédnek, hogy csak láthassa őt maga előtt, bár minden nap csak egy percre: az rásuhintott ostorával és kacagva hajtott tovább. Gyűlölet fogta el most szívét; gyülölet minden ellen, az emberek ellen, önmaga ellen. Megfordult, magára öltött egy rongyos bárányból bundát és kiszaladt a barlangból.

*

Mire felvirradt Karácsony napja olyan hideggel, hogy hasogatta az ember orcáját, Lidi már ismét a barlangjában ült. Bundájába burkolódzva ott kuporgott a hideg tűzhely mellett. Mit fog csinálni, ha... nem is merte ezt a gondolatot tovább fűzni. Kint a társai már meggyújtották az összeházasított fácskákat; jönnek-mennek, mulatnak. Most megy el a barlang előtt Sanyi, a fiatal cigánylegény. Szereti őt, de ő, — ő nem tud már szeretni. Tán csak nem neki énekli csúfságból:

Szalad, szalad a nagy folyam
Az erdőben nagy hangosan;
Túl a vízen lakik rózsám,
Piros kendő leng a sátrán.

Nagy folyamnak nincsen hídja,
Szívem kinját alig bírja;
Bánat késztet napok óta:
Öljem magam a folyóba!

Nagy folyónak nagy haragja,
A partokat hogy szaggatja;
Akit mindig hűn szerettem,
Mást vesz el most énhelyettem!

A dal elhangzott. Mintha valaki őutána kérdezősködnék... Mintha ismerné ezt a hangot. Feltárul az ajtó s ott áll egy csepp kicsi parasztleányka, keszkenyő a fején, hátán meleg bunda; egy perc

alatt nyakába borul Lidinek, átöleli fejét és kacag mint egy kis ördög:

— Mit csinálsz te itt, te borzas csúf cigánynő? Mért ülsz itt a nagy hidegben! Hát nincsen fád, hogy nem raksz tüzet! Ölelj meg, Lidi; én téged mindig szerettelek és most mindig sirok, ha Andris bátyámmal veszekedik a néném és téged említ. Ni, hoztam neked kalácsot. Ugy-e a Jézuska neked nem hozott semmit, mert cigány vagy. Látod, nekem hozott, mert én jó voltam, de te rossz. Tudod, gyere csak ki, mert én le akarok menni a templomba; de azért itt kinn van Andris bátyám. Gyere, no!

Lidi felugrott és kiment a csepp leánnyal a barlang elé. Ott állott ő. Maga előtt látta azt a „fehér" embert, aki megölte testét-lelkét, aki őt szenvedésre kárhoztatta. S mintha szemei világukat vesztették volna, mintha tüdeje nem bírná ezzel a férfival ugyanazt a levegőt színi, s mintha mégis vele egyszerre kellene nekimennie a halálnak. Tehetetlenül, gyáván, egy lépéshez való bátorság híján, ott állott, mintha várná, honnan szakad reájuk a közös megsemmisülés.

Andris a kis hugához fordult:

— Menj haza, Anikó! Délre én is haza megyek és egy tallért adok aztán neked; de a nénédnek és senkinek se szólj semmit, hogy hol voltát és hol vagyok én vagy hová lettem. Érted?

A leányka a szájába dugta ujjacskáját és a két emberre bámúlt; aztán a falu felé indult.

Andris egy lépésnyire közeledett a cigánynőhöz:

— Igaz hát, amit ma éjjel beszéltél nekem a farkasmáli hasadék mellett levő kincsről?

— Igaz, — mondá halkan Lidi; tudod, hogy az összeházasított fácskákra cigány hitünk szerint ma éjjel az égből nehány percre leereszkedik az a fa, amelyen a világ minden magva terem. Én nem láttam eddigelé soha; de ma éjjel nem tudtam aludni, kimentem és láttam azt, amit én eddig még magam se hittem. A mindenmagok fája leereszkedett a fácskákra, aztán tovább húzódott föl a farkasmáli hasadék széléhez; ott megállott a nagy „török" kövön. Az alatt a kő alatt nyilván kincs van elrejtve. Én nem bírtam a követ magam egészen elmozdítani helyéről; de ni, mit találtam alatta.

Kebléből egy kis arany serleget vett elő, aminőt a cigányvajdák szoktak ünnepélyes alkalommal használni. Hiszen az atyja vajda volt. Andris mohón nyúlt a serleg után, de Lidi gúnyosan nevetett:

— Nem adom. Gyere, mozdítsuk el a „török" követ. Aztán meg se osztozunk a kincsen, amit találunk. Ketten fogjuk élvezni együtt, ugy-e Andris, együtt, mindörökre?

— Igen, együtt; csak gyere gyorsan, válaszolt Andris.

Fölmentek a hegyek közé a tátongó hasadékhoz, hogy megtalálják azt a kincset, amelyet megtagadott tőlük az élet. Megtalálták. Soha többé ember fia nem látta őket. Hogy hová lettek, azt csak azok a dérlepte levelek tudják, melyek a hasadék szélén a nyomorgó fákról ősszel beleszálingoztak abba a sötét, tátongó mélységbe, hova még a vadállat se juthat el, a ragadozó madár se csaphat le. Ezek a levelek ott lenn két csendes emberi lényt födtek be közös takaróval.

KOMMUNISZTIKUS KOLONIA DÉL-AMERIKÁBAN.

Írta: Mezőfi Vilmos.

Amióta az emberi nyomorúság, a megélhetés nehézsége létezik: mindig akadtak nemes gondolkodású férfiak, akik egy vagy más úton segíteni akartak a szociális nyomorúságon. Sehogy sem tudtak belenyugodni abba a manapság dívó jelszóba, hogy az anyagi nyomorúságon nem lehet segíteni, mert az örökkétartó, miután mindig voltak szegények és gazdagok s következésképp mindig is lesznek.

A legelső ember, aki ezt nem akarta elhinni, Plátó, a nagy görög bölcs volt. Az ő nyomdokaiba lépett Morus Tamás, VIII. Henrik angol király szerencsétlen véget ért kancellárja, aki „Utopia" címmel könyvet írt, amelyben elmondja, mint lehetne a már az ő idejében, a XV. és XVI. században is nagy mértéket öltött emberi nyomorúságon segíteni. A társadalmat egészen új alapokra kívánja fektetni és pedig oly módon, hogy az utópiai állam kormánya minden egyes embernek a maga szükséglete és munkája után szolgáltassa ki a megélhetésre szükséges feltételeket.

Már ő megmondta azt, amit most a szocialisták mondanak, hogy a fennálló államok nem egyebek, mint a gazdagoknak és hatalmasoknak összeesküvései a szegények és a munkások leigázására és ezért a mostani államrendszereket meg kell semmisíteni.

Persze Morus úr utopisztikus államából nem lett semmi. Amire Morus törekedett, azt utána sokan akarták megvalósítani, de mindig eredménytelenül. Igy többek közt Owen, a lelkes angol gyáros egy csomó elzüllött munkásemberrel Amerikában létesített kommunisztikus államot, amelyben mindenki végzett munkája után kapta meg díját s amelyben minden közös volt; nem volt úr, nem szolga, hanem mindenki egyenjogú polgára volt a kommunisztikus államnak. Sajnos, ez az állam nem volt hosszú életű. A kétes elemekből álló gyarmatosok először egymás közt vesztek össze és azután a rajongó reformátort akarták elpáholni, aki kénytelen volt szökve menekülni üldözéseik elől.

Mostanában már csak nagy ritkán akadnak ilyen próféták. A munkások és általában a szegény emberek nagyon jól tudják, hogy egyes kommunisztikus gyarmatokkal nem lehet a szociális nyomorúságot eltörülni a föld színéről; tudják, amit első sorban a szocialisták hirdetnek, hogy a világtermelésnek és fogyasztásnak egész új alapokon való szervezése az egyedüli mód, amely a már-már tűrhetetlen anyagi nyomorúságnak véget vethet. Persze, sokan nem hiszik ezt és azt tartják, hogy a szociális nyomorúság elpusztíthatatlan és míg emberi társadalom lesz, mindig létezni fog; ezzel szemben a szocialisták hirdetik az anyagi gondoktól való teljes megmenekülésnek a lehetőségét, de nem kisebbrendű kommunisztikus gyarmatoknak az alapítása útján.

Innen van az, hogy olyan hidegen fogadták a munkások néhány év előtt Hertzka dr.-nak, a bécsi tudós tanárnak a tervét, aki írásban és szóban hirdette s hirdeti még most is, hogy ő megcsinálja a kommunisztikus birodal-

mat, csak kövessék Közép-Afrikába, ahol majd földterületet vásárol, amelyet majd közösen mívelnek meg a gyarmatosok és közösen élvezik munkájuk gyümölcseit.

A proletariatust igen kevéssé hevítette ez a terv és bizony igen kevesen akadtak, akik hajlandók voltak követni a professzor urat világmegváltási utjára Közép-Afrikába, ahova — hír szerint — Hertzka már el is indúlt. Az európai munkások sokkal józanabbak, semhogy felüljenek az ilyen kalandos terveknek, de nem úgy az amerikaiak, vagy az ausztráliaiak. Azok még hisznek az ilyen kisérletekben és ezért akadnak is ott egyes rajongó, világboldogító próféták, akik kommunisztikus gyarmatok létesítésére hívják fel a proletariátust.

Egy ilyen mozgalom van most folyamatban Ausztráliában. *William Lane* nevű hirlapíró egész Ausztráliát lázba ejtette kommunisztikus gyarmatalapítási eszméivel és annyira vitte a dolgot, hogy sok ezer ember vakon hisz neki és kövel tűzön-vízen keresztül, ahova csak a próféta akarja. Lane különben jóhiszemű ember, aki maga is hiszi azt, amit hirdet. Szedőinasból küzdötte fel magát Ausztrália hirlapíróinak legbefolyásosabbjai közé. Megízlelte a nyomorúság kenyerét, alaposan megismerkedett a szocialisztikus literatura termékeivel és ez bírta rá, hogy megpróbálja, nem lehetne-e a nyomorgókon kommunisztikus gyarmatok alapításával segíteni.

A mozgalmat 1889-ben indította meg, bámulatos eredménnyel. Prófétaként járta be Ausztrália lakott részeit és csakhamar elérte, hogy akadt ezer ember, akik hajlandóknak nyilatkoztak arra, hogy feleségestül, gyermekestül követik, csak vezesse őket. Be is fizettek egyenkint hatezer forintot a létesítendő kommunisztikus állam pénztárába, a szükséges termelési eszközöknek, a telepítésre szánt földterületnek a megvásárlására. Képzelhetni ezeknek az embereknek a lelkesedését, akik nem riadtak vissza ettől a nagy áldozattól. Eladták földjeiket, marháikat, dolgoztak megkettőztetett szorgalommal, hogy csak előteremtsék a hatezer forint hozzájárulási díjat.

Erről a lelkesedésről és bizalomról maga a próféta így írt egy barátjának:

— Valóban könnyek tolúlnak a szemeimbe, ha látom, hogy mennyire bíznak bennem ezek a szegény emberek!

Lane végre 1891-ben kilépett a nyilvánosság elé részletes tervekkel. „A munkásember paradicsoma“ címmel könyvet írt, amelynek előszavában többek közt a következőket mondja:

— A vallás fogalmának legmagasztosabb értelmében vallás a szocializmus. A nélkül, hogy megtévesztene bennünket, a nélkül, hogy port hintene a szemeinkbe: szivünkben reményt ébreszt az emberi nem boldogulása iránt, szeretetet kelt a világ iránt és bizalmat önt belénk, hogy higyjünk az örök világrendben. De a szocializmus oly vallás, amely tőlünk nemcsak szavakat, hanem *tetteket* is igényel. S a szocializmus birodalma csak akkor fog megvalósúlni, ha a szocializmus követői ezt meg fogják érteni.

Ebből az előszóból is kitünik, hogy a rajongó Lane félreérti a szocializmus eszméit, de még jobban látszik ez abból a tervből, amelyet Lane az új kommunisztikus koloniára vonatkozólag kidolgozott.

E szerint a létesítendő új község tulajdonosa lesz az összes termelőeszközöknek és termékeknek; feladata lesz, hogy a termelést központilag vezesse. Az iskoláknak fentartása és a gyermekeknek ellátása közköltségen történik. A munkaeredmény közösen, egyenlő mérték szerint fog szétosztatni a község minden tagja közt. Az egész község több falura oszlik; az egyes faluk lakossága évenkint néhány főnököt választ, akiket egy igazgató ellenőriz, akit a gyarmat összes tagjai választanak szintén minden évben. Az egyéni szabadság minden tekintetben

tiszteletben fog tartatni. A munkaidőn túl bárki azt teheti, amit akar. A vallást magánügynek tekintik. A nők mindenben egyenjoguak a férfiakkal. A munka minéműségének és a módnak a meghatározása, amellyel az történjék, mindenkinek egyéni elhatározásától függ. A társadalmi élet egyes berendezéseit a többség határozza meg. De mindenben a közösség szelleme lesz az uralkodó. Lesznek közös mosó-, főző-, varró-intézetek; a házi munkákat is erre önként vállalkozó munkásnők közösen fogják elvégezni. Az egyedüli kényszerítő feltétel, amely a kolonia minden tagjára kötelező: a munka. Dolgozni nőnek, férfinak egyaránt kell. Lesz iskola, könyv bőven, sőt még újságot is csinálnak.

Nagyjában ez a körvonala az új kommunisztikus államnak, amelynek létesítése immár nem tartozik a mesék birodalmába, mert a „próféta" Dél-Amerikában Paraguay állam kormányától már ki is bérelt egy terjedelmes, fölötte termékeny földterületet, amelyet a kivándorolt ausztráliai gyarmatosok máris munkába vettek. Több mint 800 család van már odaát s kicsiben már meg is csinálták a kummunisztikus berendezést. Lane azért nem akarta Ausztráliában megteremteni a kommunisztikus gyarmatot, mert úgy okoskodott, hogy az idegenben a gyarmat egyes tagjai inkább fognak egymáshoz simúlni és jobban elsajátítják a „kommunizmus szellemét."

Ebben tökéletesen igaza van; de kommunisztikus gyarmatának életrevalóságába vetett hitében alighanem szomorúan csalódni fog. Bármennyire szorgalmas és derék emberek legyenek is azok a telepesek: gyarmatuk nem állhat fenn sokáig, azon egyszerű okból, mert lépten-nyomon összeütközésbe fog jönni a körülötte létező államokkal, amelyek persze a magántulajdon alapján állva, sehogysem fogják megérteni és méltányolni tudni a közös termelésen és közös munkán alapúló kommunisztikus gyarmat ténykedéseit.

Ilyen kommunisztikus berendezés csak akkor képzelhető és csak akkor maradhat fenn, ha millió és millió ember, több hatalmas ország lakossága szánja el rá magát.

Ha tönkre fog menni a délamerikai kommunisztikus gyarmat, aminthogy sajnos, tönkre is fog menni, az nem belső, hanem külső okokból, nem magának a kommunizmus eszméjének kivihetetlensége miatt, hanem a külső körülmények következtében fog történni. Mi nagyon tiszta szivből kívánjuk, hogy az a gyarmat ne menjen tönkre, hanem maradjon meg a végtelen emberi nyomorúság közepett mintegy oázisnak, amelyből az anyagi gondok ki legyenek zárva s amely intő példa gyanánt hirdesse a szenvedő emberiségnek az igazi megváltás eszményét és módját. . . .

BOSZORKÁNYKONYHA.

(Szilveszteri szemle.)

Irta: Sebestyén Károly.

A barlangot moha benőtte,
Hálóját pók szájába szőtte,
Előtte ingovány, mocsár,
Büze föl, föl az égbe száll.
Az egész tájék elhagyott,
Rajt minden élet megfagyott,
Madár se járja, szél se kelti,
Nem fordul itt meg senki, senki,
Még állatot, fűszált se látni,
Minden kopár, minden kihalt,
De benn — nem győznéd megcsodálni
A benn háborgó nagy vihart!...

Benn mécsnek ég homályos fénye,
S egy vén banya sürög-forog.
„Dolgozzatok, dolgozzatok!"
És jár-kel ide-oda népe,
Apró kis ördögmagzatok.
Ráncos pofája a banyának,
Amelyen szerte szőrök állnak,
Ugy undorít, úgy ingerel:
„Ejnye, az ördög vigye el,
Még most se jött meg a küldöttem!"
S az ördögökre rátámad dühödten,
Aszott kezével, söprűnyéllel
Löködve őket szerteszéjjel.
Aztán megáll a barlang közepén
És mormogni kezd a szegény,
Torz arca még szörnyebbre torzul,
Elhallgat... újra egyet mordúl...
Csönd lesz.. a banya nagy szemet mereszt..
Szellemsereg imé dalolni kezd,
Üvöltő hangja hallszik rémesen...
S a vén banya hallgatja kéjesen:

„Míg itt te keversz,
Hajh drága a perc,
Addig mi behozzuk a zsákmányt,
Keresd csak a mérget,
Üstödbe a férget,
A munka sietve ma vár ránk."

S rá a banya rémítő hangival
Varázsigét felelve dall:
„Jőjj hát keselyű,
Ádáz, keserű,
Szaggasd ki az emberi májat!
Ölj, csapj le reá,
Ne várj te soká!
Míg ő akar, azt sose várjad!
Hiába ne várd,
Küldj rája homályt,
Maga döfje a tőrt kebelébe,
Öngyilkos urak,
Kinek szíve szakadt,
Hozzám csak, előre, előre!"
És íme alig hogy kimondta,
Az ajtó megnyilik rá nyomba,
S belép... nem, begurul azonnal
Az első áldozat. Iszonnyal
Tele megtört üvegszeme,
Szivén egy lyuk... maga lövé bele.
S kiséri őt egy hűtlen asszony,
Ki eljött, hogy sirassa őt,
Hogy szeméből könyet fakasszon,
Mibe a férje ő miatta dőlt...
S bár iszonyú ez a halott,
De asszonya iszonytatóbb!

„Hahaha! te derék ur! — a vén banya szól,
S szikrát szeme, kéjteli két szeme szór, —
Itt vagy! no bizony... megöléd magadat?
Okosan! nagyon is helyes, ámde sokat
Neked se fogok kurizálni!
Odafönn, tudod ez odafönn fene más,
Itt nem födöz ám el az immunitás,

Helyt kell magadért bizony állni!
Megcsalt feleséged... de azért te, szegény,
Loptál ugy-e néki — no meg magadér',
S hogy kérte a pénzt a parasztja...
Magát egy ily úr fölakassza?
Inkább belelőtted a szívbe golyód!
No ez nagyon is nemes, nagyszerű volt!
Nézd... ott, a sarokba', csak állj ott!
Vendég vagy, azért gratulálok!"

A szellem a sarokba áll,
Megannyi hű sorsosinál...
Csönd lesz... s miként néma halottak,
Ördögfiak tovább futosnak.
Egy tűz alá rak máglyafát,
Másik az üstbe vizet ád,
Posványosat és bűzöset,
De mást ott kapni nem lehet.
És sürögnek és forognak,
És szaladnak és dohognak,
Szól a banya halkan nékik,
Ám az intést is megértik...
És készül a munka, a munka:
„Előre, az óra nyomunkba!
Hajh múl az idő sebesen, szaporán,
Még egy jövevény jön el ám ma korán!"
És máris hallja fönn a légbe,
Mintha szellemsereg beszélne:

„Míg itt te keversz,
Hajh drága a perc,
Addig mi behozzuk a zsákmányt,
Keresd csak a mérget,
Üstödbe a férget,
A munka sietve ma vár ránk!"

S rá ő rémítő hangival
Varázsigét felelve dall:
„Jőjjön, ki akar,
Mindent betakar,
Féltést, csapodár szivet éjem,
Boldogtalanok,
Szerelmi vakok,
Aki nem jön, eh én sose kérem!
Őt hjába nem várom,
Szállj rája, homályom,
Maga döfje a tőrt kebelébe.
Szerelmes urak,
Kinek szíve szakadt,
Hozzám csak, előre, előre!"

... És íme alig hogy kimondta,
Az ajtó megnyilik rá nyomba,
S belép nagy méltóságosan
— Fejével intve untalan —
Egy ifju úr... az arc vonása
Egy nagy emberünk büszke mása.
Mágnási pózzal lép elő,
Még itt is oly előkelő.
Szive helyén egy lyuk... maroknyi,
Vagy akkora, mint egy monokli...
S kiséri őt egy ifjú szép lány,
Ki maga elé bámúl mélán...
Bámul? pardon: ábrándozik,
Költőileg álmadozik.
Szép grófkisasszony, megbocsássa,
Hogy eltévedt szavam járása.

„Ej ebadta
Uri fattya,
Mégis itt vagy, ugy-e bár!
Sápadt arcod,
Mit takarsz ott,
Értik ott fönn, ugy-e, már!
Jó doktor úr... a címért pardon,
De én e címet már megtartom,
Hát elbolondított e lány?...
Szégyeld magad, én pírulok, mert
Nem grófot, de egy filozoptert
Ha elbolondít, én csodállanám.
Hát nem hallottad, mit mesélnek?
Romantikusan szól az ének!
Királylány s pásztor... vagy kocsis!
Hisz tudja már a koldus is!
S ezért lőttél bele szívedbe?
Ezért?... no szégyeld magadat!
Különben... szolgál örömömre,
Gróf vendégem kevés akad.
Ti ott fönn fene jól is éltek!
No nektek öngyilkosság persze vétek!
Több, mint vétek, ostobaság!
Ti kéjelgő török basák!
No nem.. te kivétel vagy... megbocsátok...
Ott a helyed másik sarokba, látod?..."

Vendég gróf úr sarokba áll,
Csak úgy, mint egy koldús akár.
Csönd lesz, s miként néma halottak,
Ördögfiak tovább futosnak.
Olyan furcsák e kis koboldok,
Testük, mint korom, oly setét,
És mindenik oly büszke, boldog,

Ha egy érdemmel dicsekedheték.
Patkányt fog ez, egért amaz,
Pincei békát egy kamasz,
Majd vigadva, ugrálva, összetűzve,
Mind bedobják parancsszóra az üstbe,
És elhallgatnak... int a banya nékik,
Ám ők a néma intést is megértik,
Szeme sugárát, mely foszforként fénylik,
Amint a légiek daluk beszélik:

„Míg itt te keversz,
Hajh drága a perc,
Addig mi behozzuk a zsákmányt,
Keresd csak a férget,
Üstödbe a mérget,
A munka sietve ma vár ránk."

S rá ő rémítő hangival
Varázsigét felelve dall:

„Akik ma rabok,
Lesznek szabadok,
Dobjátok a földre igátok!
Szeress, kit akarsz,
Megszűnik a harc,
Itt megszűnik az örök átok!
Nem köt le hited,
Boldog, ki siet,
Maga döfve a tőrt kebelébe,
Itten szabad, édes a hő szerelem,
A hű szeretőt védőn ölelem,
Hozzám csak, előre, előre!"

És ím alig hogy ezt kimondta,
Az ajtó megnyilik rá nyomba,
Belép egy bájos, szőke asszony,
Az arca, szeme isteni,
Arra való, hogy rózsákat fakasszon,
Művész se tudna szebbet festeni!
De nézd . . . csuromviz a ruhája,
Szőke haja oly csatakos;
A keble még zihál, miként ha fájna,
De ím — lecsöndesűle most.
Kísérője egy magas férfi,
Belőle állat kéje néz ki,
Bírni akarná . . . bírni teljesen!
De — nem az ura, megjegyezhetem....

„Nagysád, hazudom, ha talán tagadom,
Hogy vártam e látogatásra,
De ily hamar! ej, kölyök, el, akarom,
Öltözzetek úri ruhába!
Finom úri dáma a vendég,
Volt itt ugyan egy, de olyan rég!
Ugy! bókot e hölgynek! az ördög urak
Biz értik a módot! előre!
És kérdeni, hölgy, nekem úgy-e szabad,
Mi hozta közénk ily időbe!
Egy úr?... de miféle ugyan ez az úr?
Hát nem veszi el? . . . na hiába,
Bíz úgy a tehertől megszabadúl,
Ha ugrott egyet a Dunába!
Válópöre úgy-e nincs a helyén,
Vagy meg se kísérté? ejnye, szegény...
No sebaj, hisz itt vagyon, én kicsikém,
Ha bárki gyalázza, megvédhetem én!
Szervusz, pici, itt vagy a jó helyeden,
Köszöntelek itt örömest, szivesen,
Csak vesd le ruhád, vizes az a Dunától,
Bár ég is a tűz...de te oly hamar fázol"...

A szép asszony sarokba áll,
Mellette épp egy kékszakáll,
Ki nézi puha bájait,
Oly szemtelen még itt is, itt!
Csönd lesz, s miként néma halottak,
Ördögfiak tovább futosnak,
Kört vonnak a barlangnak közepébe,
Ott épp az üst rotyog....a tűz meg égve
Szörnyű világot vet a falra,
De pattogását fül nem hallja.
A vén banya már lázban ég:
„Előre sok hitvány pribék!
Előre, ma még sok a munka,
Az óra sietve nyomunkba!
A perc mulik ám szaporán, sebesen,
Még ma nagyúri vendégünk leszen."
És hallja máris, mintha fönn a légbe
Küldötteinek serege beszélne:

„Míg itt te keversz,
Hajh drága a perc,
Addig mi behozzuk a zsákmányt,
Keresd csak a férget,
Üstödbe a mérget,
A munka sietve ma vár ránk!"

S a banya szörnyű hangival,
Varázsigét felelve dall:

„Jőjj hát keselyű,
Ádáz keserű,

Szaggasd ki az emberi májat,
Ölj, csapj le reá,
Ne várj te soká,
Míg ő akar, azt sose várjad!
Küldd rá irigyét,
Hadd tépje a' szét,
Embert had' az ember emessze,
Egymásra urak,
Az ölés ma szabad,
Hadd hulljon a jobbnak a vére!
S kit üldöz a vész,
Száz orgyilkos kéz,
Ne várjon a szebbik időkre,
Ha elvesz a kincs,
Becsülete nincs,
Hozzám csak, előre, előre!"

És íme alig hogy kimondta,
Az ajtó megnyilik rá nyomba,
S egy férfiú most közeleg,
Léptére a föld megremeg!
Hatalmas, óriás alakja
A vén banyát is megragadja,
Elveszti gúnyolódni kedvét,
Hozzá csak szót szólni se mer még.
De hogy a mécs rá fényt vetett,
A vén boszorkány fölnevet:
„Ah, örülök, alászolgája,
Hisz összezúzva becses koponyája!
Ni . . . ejnye, ejnye! az ördögbe,
Bordája is ím összetörve!"
Ezt is kiséri egy egész sereg,
Megtört, hatalmas úri emberek,
Ki váltóját kínálja néki,
Ki meg a rongyot összetépi,
Egyik pöröl, másik kacag,
Egy nagyszájú meg kiabál:
Kiengesztelt Tevéled a halál!
De mind reá támadtanak,
Még ide is mind elkisérik,
Még itt se hagyják békességit.

„Hahaha! öregem! csakugyan, csakugyan?
Két éve hiába epedtem!
Jőjj hát, tubicám, violám, aranyam,
Ülj most kipihenve ölemben!
Nézd, nézd csak, e csúnya, e gyáva csapat
Utánad idáig üldözve szaladt!
Ne bánd, sose bánd szivem: egy kis időt,
Itt látod a sok csunya fenekedőt!
Sorjára jön az valamennyi, ahány van!
De hát te! mi hír van a fönti világban?
Űzött ugy-e már ide régen a vágy?
Pajtásba se lesz szüköd itt soha, várj!
Lesz orfeum itt, lesz díva, tarokk,
És néha, ha jól megy, piknikket adok!
Jó képviselő urak bálja lesz itt,
És elnökük — az te leszel! no de csitt...
Kolléga urak hallják, fülük él,
Még azt hiszik, engem megvesztegetél."

S utána jő megannyi más is,
Minek őket elmondanom,
Nincs e pusztában egy oázis,
És egyre nő csak a halom.
Majd elvegyűlnek . . . és beszélnek,
Iszonyú tárgya e beszédnek.
Kísértetes a lámpa fénye,
S a vén boszorkány kéjben égve
Mindegyikhez tud egy nyájas szavat,
Cerclet tart és mosolyogva
— Vigyorgásától a szív megszakad —
Az ételeket körűlhordja,
Kínálva a mérget,
Üstjéből a férget,
Kínálja szivesen a sok jövevénynek,
Kik mámorosan mindent feledének,
S dalol hozzá egy dalt, iszonyút,
Hogy mindenek feje beleszédűl,
Visító hangon, ahogy ordítni tud,
— Korunknak szelleméről. . . .

IRODALOM.

Balbi Adorján egyetemes földrajza a művelt közönség számára. Teljesen átdolgozta és tetemesen kibővítette *dr. Czirbusz Géza*, kegyesrendi tanár. A szövegbe nyomott számos ábrázolattal és térképmelléklettel. Első kötet: Általános rész. — A „Történeti, Nép- és Földrajzi Könyvtár" (kiadja *Szabó Ferenc*, N.-Eleméri plébános) LVIII. kötete. Nagy-Becskerek, Pleitz Fer. Pál nyomdája. 1893. Ára 5 frt.

Balbi egyetemes földrajza immár első kiadásától kezdve csaknem egy évszázadot élt. Régibb kiadásai közül könyvtárainkban a III. kiadás szokott megjelenni 1842-ből. Az V. kiadást 1873-ban ismertette a földrajzi társaság közlönye (Földr. közl. I. 1873. 272. l.). A hatodik és hetedik kiadást alig vettük észre és most 1893-ban, a német nyolcadik kiadással együtt kapjuk íme az első magyar kiadást. Balbi ezen, már évtizedek óta ismeretes műve, mely németül nyolc kiadást ért, s mely 9 nyelvre van lefordítva, részletesebb ismertetésre nem szorúl. Tudjuk róla, hogy minden kiadását a legjobb szakértők teljesen újra dolgozták át, s hogy minden új kiadása a gazdag illusztrációk új sorozatával lepi meg a közönséget.

Nálunk, magyaroknál, ennek az egyetemes földrajzi munkának megjelenése különösen jelentős. Nekünk egyetemes földrajzunk nincs; Hunfalvy János „Ég és föld vagyis csillagászati földrajz" című könyve az egyetemes földrajznak csak egyik fejezete, mely azonban a forgalomból teljesen kiment, s amelyben néhány nagyobb hiba is van; Reclusnak, a m. k. természettudományi társulat kiadásában megjelent kétkötetes gyönyörű műve „A föld", csak fizikai földrajzot ad teljesen népszerű alakban, s a nagy közönségnek szolgáló kellemes olvasmányúl, de híjával van a modern geografia tudományosabb alapjának; még a leíró földrajzra sincs kimerítő munkánk, mert Hunfalvy János „Egyetemes Földrajz"-ának három kötetében csak Európa foglaltatik, s ebből is a harmadik kötet, melyet a nagy tudós halála után Thirring Gusztáv dr. tett közzé, elavúlt adatokat tartalmaz s elfelejti, hogy Európában Románia nevű ország is van, melynek leírása így Európa három kötetre szóló leírásából teljesen kimaradt; Ráth Mór igérte ugyan Reclus nagy „Geographie Universelle"-jének lefordítását és kiadását, de ez maig sem valósúlt meg. Egyetemi rendszerünket szintén jellemzi az, hogy nincsenek magyar geografiai tankönyveink, de hát a többi tárgyakból is hiányzanak a tankönyvek. Szóval, a művelt magyar közönség és középiskoláink derék tanári kara az idegen nyelvű geografiai munkákra volt utalva s tény az, hogy ezek közül Balbi könyveit forgatta leggyakrabban. Balbi magyar kiadása tehát irodalmunkban hézagpótló.

A magyar kiadással gyorsan végezhetnénk, ha egyszerű fordítás volna. De ez nem fordítás; a munkát teljesen átdolgozta és tetemesen kibővítette Czirbusz Géza dr. Czirbusz neve különös súlyt ad ez átdolgozásnak; nevét a magyar földrajzi irodalom művelői jól ismerik; éles szeme van különösen a fizikai földrajzi tények megfigyelésében, s a különböző földrajz-irodalmi termékekben nyilvánúló nagy olvasottsága s kitartó szorgalma a földrajz egyik leghiva-

tottabb művelőjévé teszik őt. Hivatásánál fogva alkalma volt Magyarország minden hegyét-völgyét, városát és vidékét bejárni, több éven keresztül lakott annak különböző részeiben s így irodalmi képzettségét a tapasztalás egészíti ki.

Már ezek alapján is Czirbusz egészen speciális jelleget adott Balbi könyvének. Amit a modern geografiai tudomány mint igazságot tanít, azt ő a legújabb és legjobb szerzők alapján állítja egybe, de ahol a tantételek mellé a külföld írói idegen országból vesznek példákat, ott ő külföldi példák mellé magyar példákat állít. És ez teszi Czirbusz könyvét magyarrá, nemcsak nyelvében, hanem minden izében. Igy aztán az általános geografia elvei szerint való feldolgozás alá került Magyarországnak a fizikai földrajz szempontjából érdekes minden vidéke, s ezzel a szerző megmutatta különösen a tanároknak azt, hogy a geografia tanításához mindenütt lehet magyar példákat felhozni, s hogy hazánk területe e példákban oly gazdag, hogy csak ritkán szorulunk a külföldre. Ez a feldolgozási módszer vezet rá végül arra is, hogy hazánk eme jelenségeit megértsük s azoknak az általános geografia keretében helyét megleljük és megjelöljük. A könyvnek ez eléggé nem méltatható jelességéből foly eredménykép a saját magyar földrajzi műnyelv, s ebben Czirbuszt igen helyes érzék vezette akkor, amikor kerülve a neológia szörnyetegeit, a terminus technikusokat a természetrajziak kivételével a népnél használatos, vagy valamikor használt kifejezésekkel, régi magyar szavakkal (p. o. aszó, lok, zakota, vápa, tengerjárás, homoklánc, burvány, kőség, rekesztéstő stb.) pótolta az értelem pontos meghatározásával és körülírásával.

Azt írtam fentebb: Czirbusz könyve. Mert tényleg az. Mindenekelőtt teljesen független a Heidevich átdolgozásában megjelenő nyolcadik német kiadástól, mellyel egyidejűleg került ki sajtó alól. Czirbusz meghagyta Balbi régibb beosztását, csupán a tartalmát dolgozta át teljesen újonnan a haladó geografia modern követelményei szerint. A csillagászati részben úgy ahogy nyomon követte a szerzőt, de a többi szakasz egészen új, sőt új fejezeteket is kénytelen volt betoldani, mint pl. az oceanografiáról Krümmel, Boguszlavszky, Maury, Suppan, Kirchhof, Suess és a hidrografiai évkönyvek nyomán; az antropogeografiáról, a forgalmi és gazdasági földrajzról, mint a földrajz manapság aktuális szakaszairól Ratzel, Ruge, Kohl, Jansen, Hahn és Müller nyomán. Czirbusz saját bevallása szerint a könyvnek csak keretje régi, $^7/_8$ része Cz. saját tollából került ki.

Mi csak őszinte örömmel üdvözölhetjük e teljesen magyar munkát és biztosak vagyunk arról, hogy célját éri: jó szolgálatot tesz egyáltalában minden érdeklődőnek, aki egyetemes áttekintést óhajt nyerni a geografia egész köréből és napirenden levő kérdéseiről.

És most még egy szót a kiadóról. Ki tud Magyarországon ily könyvet kiadni? Ez az egy kötet maga 714 lap! A kiadó egy falusi plébános, Szabó Ferenc. És Balbi könyve azon sorozatnak, melyet ez a derék plébános „Történeti, Nép- és Földrajzi könyvtár“ címen kiad, hatvanharmadik kötete! A tény szóljon magáért.

Jankó János dr.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Erdőn-mezőn, természeti és vadászati képek, irta *Bársony István*. Kiadta az Athenaeum társaság. 1893. őszén. Ára 10 frt. Az eredeti képeket Mesterházy, Pataky, Spányi, Ujvári és Góró rajzolta.

Ezt a pazarúl kiállított igazán szép munkát addig is, míg nemsokára alkalmunk lesz részletesen ismertetni és méltatni, örömmel ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten, újabban megjelentek a *Gyulai Pál* szerkesztette „Olcsó könyvtár"-ban a következő új könyvek:

Az olasz irodalom története. Irta *Fenini Caesar*. A negyedik olasz kiadásból ford. Zigány Árpád. Ára fűzve 50 kr.

Toldi Miklós. Szomorú történet három szakaszban. Irta *Dugonics András*. Második kiadás. Bevezetéssel Heinrich Gusztávtól. Ára fűzve 60 kr.

Vigasztalások. Irta *Lucius Annaeus Seneca*. Latinból fordította Lévay József. — Ára fűzve 30 kr.

A peterdi csata. Vígjáték három felvonásban. Irta *Berczik Árpád*. Ára fűzve 30 kr.

Az angol alkotmány fejlődése a legrégibb időktől fogva. Irta *Freemann A. Edward*. Angolból fordította Kónyi József. Ára fűzve 50 kr.

Idyll a háború alatt. Irta *Coppée Ferenc*. Franciából fordította Molnár Gyula. — Ára fűzve 30 kr.

A múzsa. Vígjáték egy felvonásban. Irta legifj. *Szász Károly* Ára fűzve 20 kr.

Henrietta. Beszély. Irta *Coppée Ferenc*. Franciából fordította Molnár Gyula. — Ára fűzve 30 krajcár.

A fejedelem keresztleánya. Regény. Irta *Pálffy Albert*. Második kiadás. Ára tűzve 1 frt.

OLVASÓINKHOZ!

Az „Elet" a jelen számmal megkezdi negyedik évfolyamát.

Nyugodtan nézünk az új évfolyam elé, mert beváltottuk, amit igértünk.

Folyóiratunk hű és minden irányban független tolmácsa volt a *modern* eszmeáramlatoknak, hamisítatlan tükre hazánk és a külföld szellemi élete minden fontosabb jelenségének s az őszinte, szabad véleménynyilvánítás organuma még akkor is, ha ez. a véleménynyilvánítás önmagunk ellen irányult.

Ez volt az „Élet" eddig és ez marad jövőre is, de megerősödve tartalomban, terjedelemben egyaránt.

Uj munkatársakat toborzottunk az eddigiek sorába, köztük számos nagy nevet a tudomány és irodalom köréből. Összeköttetésbe lépvén a január 1-én **„Westöstliche Rundschau"** néven meginduló nagy nemzetközi vállalattal, ennek legérdekesebb cikkeit *egyidejüleg* közöljük az „Élet"-ben.

Jelen és legközelebbi számaink tartalmából kiemeljük *Szomory* Dezső párisi írótársunknak az „Élet" számára hatalmas erővel megírt nagyérdekű regényét (A tudósok), *Serao* Matild remek novelláját (Négy levél), továbbá nagybecsű és érdekesnél érdekesbb közleményeket *Jókai* Mór, *Lipcsey* Ádám, *Mikszáth* Kálmán, *Bársony* István, *Bródy* Sándor, *Endrődi* Sándor, *Gerő* Ödön, *Kabos* Ede, *Malonyay* Dezső (Páris) s a legjelesebb hazai és külföldi írók tollából. Bízvást mondhatjuk, hogy az „Élet", mely eddig is magas színvonalon állott, előkelő tartalmával a jövőben versenytárs nélkül fog állani úgy idehaza, mint a külföldön.

Kérjük t. olvasóink támogatását, amelyre híven rá fogunk szolgálni.

Az „Élet" ára marad a régi: negyedévre 1 frt 50 kr. Az előfizetések a kiadóhivatalhoz (Budapest, Mozsár-u. 8.) intézendők.

Tisztelettel

az „Élet" szerkesztősége.